

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Факультет психології

Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

На правах рукопису

Братиця Анна Вікторівна

**Ціннісні орієнтації української молоді як чинник громадської участі в часи
війни**

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

за спеціальністю 231 «Соціальна робота»

галузі знань 23 Соціальна робота

за освітньо-професійною програмою «Соціальна педагогіка»

Рівень вищої освіти: перший

Науковий керівник:

канд. психол. наук, доцент

кафедри соціальної реабілітації

та соціальної педагогіки, доцент

Байдарова Ольга Олегівна

Допустили до захисту в ЕК

Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Завідувачка кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Чернуха Надія Миколаївна

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ МОЛОДІ.....	2
1.1. Поняття “участь молоді”.....	5
1.2. Форми та напрямки громадської участі молоді.....	14
1.3. Участь молоді у діяльності молодіжних організацій.....	27
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	36
РОЗДІЛ 2. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ.....	39
2.1. Ціннісні орієнтації сучасної молоді.....	39
2.2. Зміни в ціннісній сфері молоді в умовах війни.....	45
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	48
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ГРОМАДСЬКО АКТИВНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ЇЇ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ В ЧАСИ ВІЙНИ.....	50
3.1. Методологія та організація емпіричного дослідження.....	50
3.2. Результати емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій громадсько активної української молоді.....	56
3.3. Результати емпіричного дослідження рівня, форм та напрямів громадської участі молоді в часи.....	62
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	66
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Важко не погодитися з тим, що молодь завжди ставала рушійною силою для змін та прогресу суспільства. За роки незалежності, Україна неодноразово демонструвала на власному прикладі, наскільки значущий внесок створює залученість молоді до державної політики. Прояв активної громадянської позиції ставав вирішальним для визначення вектору розвитку країни. Якщо ми звернемо увагу на такі унікальні історичні події як “Революція на граніті”, де ініціатором стала студентська молодь, задля демонстративного протесту, спрямованого на виборювання демократичних рішень на користь держави, або ж “Революція Гідності”, початок якої був пов’язаний з різкою реакцією студентів, котрі мали протилежні погляди на розвиток держави порівняно до тогочасної влади, – і події повністю перевернули реальність для українського суспільства та продиктували нові суворі правила життя поряд з країною-агресором.

Молоді важливо розуміти власні можливості, чути внутрішній голос та мати бажання докласти зусиль задля покращення повсякденного життя в громадах, локально та масово.

Повномасштабне вторгнення росії створює нові труднощі для молоді, але водночас активізує питання громадської участі, пробуджує відчуття відповідальності за особисті рішення та дії, які стосуються країни.

Війна в Україні має вагомий вплив на фізичне та психологічне становище громадян, і молодь не є виключенням. Певна частина української молоді зіштовхується зі складнощами у доступі до освіти через закриття шкіл та вищих навчальних закладів. У зв’язку з масовим переїздом або закриттям підприємств на території інших країн, зростає рівень безробіття серед молоді, особливо на рівні територіальних громад. Крім того, велика кількість молодих людей є внутрішньо переміщеними особами або біженцями, що призводить до потреби у психологічній та фінансовій підтримці. Ці молоді люди часто зіштовхуються з

проблемами психічного здоров'я, такими як страх, тривога, стрес, депресія. Також війна суттєво ускладнює побудову планів на створення молодих сімей.

В такому контексті будуть розглянуті фактори, котрі впливають на молодь та спонукають її до рішучих дій, що призводять до змін.

Дослідження цінностей та чинників, котрі спонукають молодь вкладати свої інтелектуальні, фізичні, часові ресурси в розбудову держави, допоможе зрозуміти цілі та потреби, які вони реалізують у власному житті та громадському просторі. Важливо встановити запити, з якими звертається молодь до державних органів, міжнародної спільноти, власних сімей, інтернет-простору, аби зрозуміти, що впливає на рівень залученості до суспільного життя.

Мета: з'ясувати зв'язок ціннісних орієнтацій української молоді та рівня її громадської участі в часи війни.

Об'єкт: громадська участь української молоді.

Предмет: ціннісні орієнтації української молоді як чинник громадської участі.

Завдання:

1. Розкрити теоретичні обґрунтування змісту, форм та напрямків громадської участі української молоді.
2. Визначити можливості участі молоді у діяльності молодіжної міжнародної організації.
3. Охарактеризувати ціннісні орієнтації української молоді до та в часи повномасштабного воєнного вторгнення.
4. Визначити цінності молоді, які пов'язані з громадською участю громадсько активної молоді.

Гіпотеза: рівень, форми і напрямки громадської участі молоді пов'язані із її ціннісними орієнтаціями.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наявних теоретичних положень з досліджуваної теми; емпіричні: змістовий аналіз, бесіда, опитування.

Вибірка та база емпіричного дослідження: активні учасники молодіжної громадської організації AIESEC , віком від 18 до 23 років.

Структура наукової роботи: складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної бакалаврської роботи – 74 сторінки.

РОЗДІЛ І. ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ МОЛОДІ

1.1. Поняття «участь молоді»

Активна участь молодих людей у вирішенні питань та діяльності на місцевому та регіональному рівнях є ключовою для побудови більш демократичного, солідарного і процвітаючого суспільства [1]. Участь у демократичному житті не обмежується лише голосуванням або кандидатурою на виборах, вона передбачає наявність прав, засобів, простору і можливостей для участі у прийнятті рішень та впливу на них. Громадянська позиція також включає участь у заходах та акціях, спрямованих на покращення суспільства.

Участь молоді у прийнятті рішень є надзвичайно важливою умовою для розвитку суспільства. Державна молодіжна політика спрямована на сприяння самоорганізації та самореалізації молоді, їх соціальній інтеграції, розвитку творчого потенціалу, впровадженню ініціатив у різних сферах. Активність у різних сферах, участь у процесах суспільних та економічних реформ, розвиток відповідальності за сьогодення та майбутнє, залучення молоді до прийняття рішень на всіх рівнях державного та громадського управління, а також забезпечення прозорості у здійсненні змін та дотримання принципу рівності [2].

Основою державного законодавчого забезпечення участі молоді в розбудові Української держави є Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (№ 2859-XI від 15 грудня 1992 р.). Декларація визначає пріоритетні напрямки підтримки молоді з боку держави, фокус на національні, культурні цінності, реалізація ідей молоді, провадження їхніх ініціатив та сприяння шляхів самореалізації [3].

Визначено, що розвиток традицій, формування відповідального ставлення до своєї ролі в державі, шанування етнічних особливостей є важливими факторами, що впливають на активну участь молоді в економічному розвитку України.

Рада Європи ухвалила ряд угод і партнерств у молодіжній сфері. Один з найвідоміших документів був ухвалений у 1992 році, і має назву “Європейська

хартія про участь молоді в громадському житті регіонів та органів місцевого самоврядування” [4].

У преамбулі документу зазначено, що активна участь молодих людей, що включає залучення до прийняття конкретних рішень на місцевості, є важливою умовою побудови демократичних, солідарних суспільств, котрі в такому випадку мають змогу розвиватися швидше та якісніше. Громадянська участь людини в житті громади охоплює не лише голосування або балотування на певну посаду, хоч ці процеси теж є надзвичайно важливими. Прояв активної позиції та участь у житті суспільства потребують відповідних знань, прав, можливостей для реалізації і, звісно підтримки з боку зацікавлених у змінах сторін. Також участь включає прояв ініціативності у будь-якій діяльності, що спрямована на покращення життя суспільства. Тож державні органи самоврядування, які тримають тісний контакт з молоддю, перебувають у вигірній позиції і мають вплив на те, аби залучати більше молодих людей.

Оновлена Європейська хартія щодо участі молоді в суспільному житті на місцевому та регіональному рівнях визначає принципи розробки молодіжної політики на муніципальному рівні та ключові пріоритети для молоді. Інтеграція молоді в громадське життя на місцевому та регіональному рівнях повинна бути всебічною. У загальній політиці інклюзії громадяни залучаються до суспільного життя. Галузеві політики мають містити молодіжний компонент.

У такому контексті місцеві органи влади мають спиратися на положення Європейської хартії, передбачаючи різноманітні форми залучення молоді. Принципи та форми участі, проголошені в Європейській хартії, повинні застосовуватися до молодих людей без дискримінації. Окрема увага має приділятися молоді з громад, в яких недостатня кількість ресурсів для повноцінної організації розвитку молодих людей, а також, звісно, не слід забувати про особливості етнічних, культурних, релігійних, національних, та мовних меншин [5].

Для того, щоб зрозуміти вплив який дає ступінь залученості молодих громадян до діяльності в громаді, потрібно відмітити, що участь може поділятися на активну і пасивну.

Активна участь включає компонент прийняття рішень, та пропозицій, що мають шанс бути реалізованими, в той час як пасивна участь показує, що молодь не проявляє власної ініціативи, натомість виконує вже визначену суспільством частину роботи. Варто відмітити, що участь – не є самоціллю. Участь варто розглядати як інструмент, який ми використовуємо, щоб сприяти розвитку власного середовища, або ж в деяких випадках встановлювати міжнародну співпрацю.

Через аналіз прояву молодіжної участі в громаді, А. Гулевська-Черниш має визначення поняттю «молодь» [12]. Молоді люди є соціальною групою з унікальними характеристиками, такими як спосіб життя, та культурні особливості, соціальна психологія. Вони перебувають у процесі соціалізації та можуть формувати соціальну та культурну реальність і виступати творцями нових соціальних та культурних інновацій.

В усі часи молодь виступала найбільш інноваційним, цілеспрямованим та динамічним членом суспільства. Звертаючись до історичного контексту, Іван Лисяк-Рудницький, український історик та політолог стверджував, що однією з причин поразки Української революції 1917-1921 років була надмірна молодість керівників. Більша частина учасників революції не досягали й 30 років [6]. Високий рівень активності молоді зумовлений її перехідним станом. Старші покоління мають більш упорядковане та стабільне життя. Цінності старших людей є вже сформованими, і тому структура їхнього життя є більш стабільною відмінно від молоді. Їхні життєві плани змінюються меншою мірою, їхні соціальні ролі звужуються, і вони стають більш інтегрованими в соціальні інститути, такі як професія, сім'я, політика. Поки суспільний розвиток залежить від стабільності, між поколіннями не виникатиме проблем, пов'язаних із підвищенням активності молоді. Доступ до соціально важливих ролей природно пов'язаний із процесом зростання.

В розрізі переглянутої нами Європейської Хартії про участь молоді в житті громади, участь молоді висвітлюється як право молодих людей долучатися до громадського життя беручи на себе відповідальність, та на місцевому рівні як право контролювати та впливати на життя демократичними способами [4]. Забезпечення участі молоді є одним із головних принципів молодіжної політики. Участь молоді – активна участь молоді в різних аспектах життя громади. Така діяльність може виражатися в участі в процесах прийняття рішень і розробці сфер молодіжної політики, самоуправлінні в навчальних закладах, спільному управлінні проектами, дозвіллі, підвищенні кваліфікації тощо [9].

Підводячи підсумок, ми можемо сказати, що одним з найбільш важливих інструментів активізації участі молоді та їхньої інтеграції у внутрішні процеси держави є державна молодіжна політика, у межах якої державні, регіональні та місцеві органи влади впроваджують молодіжні консультації та програми на місці [8].

Участь включає таку складову як громадянськість, що означає формування гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально-активної та національно-свідомої особистості за участі в суспільному житті. Ця людина має глибоку громадянську відповідальність, має здорові інтелектуальні, творчі та духовні якості, розвинені родинні та патріотичні почуття, а також виявляє працьовитість та ініціативу. Залучення молоді до суспільного життя є важливим для усвідомлення нею власних прав. Молоді люди, які беруть участь, розвивають навички соціальної співпраці на практичному рівні. Діалог і переговори між представниками молоді та дорослої громади стають необхідними, оскільки участь передбачає реалізацію реальних проєктів [7].

Основні напрями розвитку молодіжної політики Європейського Союзу детально викладені в Комюніке Єврокомісії «Підтримка повноцінної участі молоді в освіті, зайнятості та суспільному житті» (2007) [5]. У цьому документі акцентується увага на забезпеченні фінансової підтримки молодих європейців

для підвищення рівня їхньої освіти, створення нових робочих місць, стимулювання активної участі в суспільному житті та прояву громадянської активності. Також підкреслюється важливість підтримки молоді та створення сприятливих умов для розвитку їхніх професійних навичок та активної участі в житті суспільства.

Окрім питань молодіжної політики, існує низка законів, що стосуються участі молоді в різних сферах, таких як освіта, служба в органах місцевого самоврядування, діяльність громадських організацій, політичних партій, військова служба тощо. Окремі аспекти цієї політики регулюються законами України, такими як «Про об'єднання громадян», «Про соціальний діалог в Україні», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про органи самоорганізації населення», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про волонтерську діяльність», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про благодійництво та благодійні організації», «Про професійні спілки, їхні права та гарантії діяльності», «Про соціальні послуги».

Ці нормативно-правові акти підтверджують взаємодію держави з молоддю, сприяючи розвитку молодих громадян, їхніх родин і молодіжних об'єднань.

Аналізуючи законодавство, можна зауважити, що будь-яка активна участь громадян у державному житті є регульованою. Громадська участь передбачає активну позицію громадян у прийнятті рішень та вирішенні питань, що стосуються їхніх громад та суспільства в цілому. Така участь супроводжується почуттям причетності до життя спільноти, в якій вони живуть. Важливість громадської участі молоді зумовлена кількома факторами. По-перше, молодь є активною частиною суспільства з унікальними поглядами та досвідом, які можуть принести нові ідеї та підходи до вирішення проблем. По-друге, залучення молоді до суспільної діяльності сприяє їхньому вихованню як громадян, розвиває почуття відповідальності та громадянської свідомості.

Проявляючи активну громадську позицію, молодь може вирішити важливі екзистенційні питання, пов'язані з приналежністю до певної спільноти, культури чи нації.

Активна участь громадян у прийнятті рішень та вирішенні питань, що стосуються суспільства, безпосередньо впливає на різні аспекти повсякденного життя. Цей вплив можна побачити через участь у громадських обговореннях, акціях, голосуванні та підтримці ініціатив на рівні громади. Громадська участь передбачає взаємодію з широким колом місцевих зацікавлених сторін, таких як громадські активісти, журналісти, представники наукових кіл, бізнесу, місцевих громад та активних громадян.

У період війни молодіжна робота стає важливим простором для молодих людей, де вони можуть отримати підтримку та відновити сили [11]. Це місце, де вони можуть висловити свої почуття та думки через дії. У такі моменти стає очевидним, що кожна мить може стати можливістю для навчання, а будь-яке місце може стати тлом для змістовної взаємодії. Важливо підтримувати одне одного та вірити у здатність молодих людей будувати своє майбутнє, використовуючи надані їм можливості. Участь молоді є ключовим елементом громадської участі, яка активізує молодь і забезпечує їхній вплив на прийняття рішень, що впливають на їхнє майбутнє та суспільство в цілому. У середині 90-х років Рада Європи прийняла Європейську Хартію участі молоді в місцевому та регіональному житті, що стала основою для розробки законодавства в кількох європейських країнах. Забезпечення відповідних умов для участі молоді має ґрунтуватися на таких основних принципах [10] :

- часті молоді в житті громади сприяє їхньому самостійному вибору та розвитку громадянської свідомості. Коли молодь має можливість брати участь у прийнятті рішень, це сприяє формуванню їхнього критичного мислення та вміння самостійно аналізувати ситуацію.
- Вибір політики, що враховує участь молоді, допомагає створити більш ефективні та збалансовані рішення. Молодь має унікальні потреби та погляди, які важливо враховувати при прийнятті важливих рішень.

- Серйозне ставлення громади до проблем молоді підвищує відчуття відповідальності молоді за долю своєї громади. Коли молодь бачить, що їхні проблеми та потреби важливі для інших членів громади, вони більш схильні активно долучатися до вирішення цих проблем.
- Молодь має мати можливість самостійно визначати свою участь в житті громади, а не лише слідувати інструкціям досвідчених громадян чи держави. Це дозволяє їм розвивати власний громадянський активізм та відчуття відповідальності за свою громаду.

Участь в громадських процесах сприяє розвитку впевненості у собі, самоповаги, знань та навичок, необхідних для ефективного впливу на різні аспекти життя, соціалізації та набуття управлінських навичок.

Можна прослідкувати зв'язок між набуттям лідерських навичок через громадську діяльність і розвитком рис, які допомагають молоді стати відповідальними в багатьох сферах особистого та професійного життя. Участь відображає суть самого процесу розвитку. Ціль розвитку полягає у можливості вільного вибору та життям, що відповідає власним бажанням та потребам. Розвинене суспільство визнається за те, наскільки воно забезпечує можливості для усіх людей, зокрема молоді, брати участь у суспільному житті [13].

Право на участь у прийнятті рішень є невід'ємним для кожної людини. Незалежно від віку, кожен має право поводитися гідно, бути поважним до інших і до себе, мати справедливе ставлення та право на власну думку. Участь у громадських процесах допомагає забезпечити, що ці права будуть захищені та враховані у суспільних відносинах.

Перевагою участі є те, що молоді люди починають бачити та розуміти права інших на власну думку, навіть якщо вона відрізняється від їхньої. Це сприяє розвитку навичок соціальної співпраці у молоді на основі їхнього власного досвіду. Оскільки участь передбачає реальні проекти, діалог і

переговори між молоддю та представниками старшого покоління, вона є необхідною [13].

Участь також допомагає молоді у пошуку кар'єрного шляху. Приєднавшись до підготовки або реалізації соціальних проектів, молода людина вступає в певну спільноту, отримує доступ до практичної інформації та знайомиться з іншими людьми і організаціями. У такому випадку участь може стати поштовхом для пошуку першої роботи, і таким чином людина розуміє свої сильні сторони, завдяки яким може будувати успішну кар'єру та реалізовувати ідеї.

Західна наука дала нам декілька варіантів розроблених різноманітних моделей громадської участі, включаючи молодих людей. Відома модель Шеррі Арнштейн, яка має в собі вісім рівнів участі, що включають як маніпуляцію та терапію, які ми не можемо назвати повноцінною участю, до партнерства, делегування і громадянського контролю, які справді мають можливість впливу для активних громадян [14].

Наразі є один з найбільш відомих та прикладних інструментів задля оцінки впливу громадян на ухвалення рішень. Його назва Спектр громадської участі, що був створений Міжнародною асоціацією громадської участі [15]. Виділяються п'ять рівнів громадського впливу по шкалі зростання та мірі його інтенсифікації:

- інформування
- консультування
- залучення
- співпраця
- уповноваження або делегування

З урахуванням міжнародного досвіду можна сказати, що взаємодія молоді з органами публічної влади повинна базуватися на "моделі участі", яка включає чотири рівні залучення та описана в "Кодексі кращих практик участі громадськості Ради Європи" [13]:

1. Інформування, яке надає інформацію та підвищує рівень обізнаності.

2. Консультування, що створює можливості для отримання консультацій від різних суб'єктів.
3. Діалог, який забезпечує більш глибоку комунікацію між суб'єктами через обговорення, збори, слухання тощо.
4. Партнерство, що дозволяє делегувати конкретні завдання та відповідальність окремим суб'єктам і співпрацювати на правах партнерів.

У відносинах між молоддю та інститутами громадянського суспільства, органами державної влади та місцевого самоврядування ключове значення має активна участь. Це означає відкриті слухання, громадські обговорення, дебати, публічні дискусії, створення молодіжних груп, комітетів та об'єднань, а також роботу багатосторонніх консультативних органів. Такий діалог сприяє набуттю молоддю досвіду, підвищенню впевненості у собі та здобуттю необхідних знань.

Насамперед, варто зазначити, що молодь має право на участь у прийнятті рішень, яке є необхідним для кожної людини. Це право означає гідне поводження, повагу до інших та до себе, справедливе ставлення та можливість висловлювати власну думку. Активна участь допомагає молоді розуміти та поважати права інших, а також розвиває соціальні навички. Громада в свою чергу отримує численні переваги, коли молодь активно бере участь у житті та впливає на процеси, що відбуваються в ній.

Зокрема, молодь може використовувати різноманітні інструменти для участі, такі як відкриті слухання, обговорення, дискусії, групи та комітети. Це допомагає виробляти навички співпраці та розвивати вміння впливати на прийняття рішень. Важливою є також інформованість молоді про можливості участі у політичному житті та громадському контролі, що сприяє її активізації та підвищує рівень обізнаності.

Залучення молоді необхідно базувати на "моделі участі", що включає інформування, консультування, діалог та партнерство. Такий підхід дозволяє створити умови для більшої взаємодії між молоддю та органами влади та сприяє розвитку громадянського суспільства [13].

Зважаючи на аналіз теоретичних джерел та нормативно-правових документів, можна сформулювати визначення громадської участі молоді як активного та свідомого включення молоді у різноманітні сфери суспільного життя з метою сприяння позитивним змінам у власному оточенні та суспільстві в цілому. Громадська участь молоді орієнтована на забезпечення їхнього права на вільне висловлення думок та дотримання їхніх інтересів у прийнятті рішень, що стосуються їхнього майбутнього та розвитку громадськості. Далі розглянемо, у яких формат та напрямках реалізується громадська участь молоді.

1.2. Форми та напрямки громадської участі молоді

Громадська участь молоді в сучасному суспільстві виявляється у різних формах та напрямках, які відображаються у політичному, соціальному, економічному та культурному житті. Молодь може брати участь у політичних процесах через участь у виборах, створення політичних партій або об'єднань, а також через участь у молодіжних політичних організаціях та ініціативах. Вони можуть виступати з ініціативою щодо вирішення конкретних проблем або підтримувати певних політичних лідерів чи партії. Участь молоді у громадських обговореннях, акціях та ініціативах може сприяти вирішенню соціальних проблем, покращенню якості життя в місцевих спільнотах та формуванню активного громадянства. Це може включати участь у волонтерських програмах, благодійних акціях, спортивних чи культурних заходах. Можна долучатися до розвитку економіки через участь у стартапах, соціальних підприємствах, розвитку місцевого бізнесу та підтримку інноваційних проєктів. Вони можуть також виступати з ініціативами щодо підтримки підприємництва та створення сприятливого бізнес-середовища. Якщо інтерес молоді припадає на сферу культури, вона може брати участь у культурних заходах, фестивалях, мистецьких проєктах та ініціативах, які сприяють збереженню та розвитку

культурної спадщини, сприяють творчому самовираженню та взаєморозумінню між різноманітними країнами.

Молоді люди можуть не виявляти ініціативи та не брати участь у процесі прийняття рішень з різних причин. Це може бути пов'язано зі страхом перед труднощами, відчуттям нестабільності або недостатньою впевненістю в собі. Такі почуття і позицію варто поважати [16]. Однак у цих молодих людей можуть бути інші причини, такі як:

- Відсутність мотивації.
- Негативний досвід батьків/опікунів.
- Страх, що їхні ідеї та думки можуть бути несерйозно сприйняті.
- Відмова або відсутність зацікавленості у співпраці зі сторони влади громади.
- Брак видимих лідерів, які можуть надихати, генерувати ідеї та керувати процесами.
- Недостатній досвід для здійснення поточних дій або відсутність можливостей та ресурсів для участі.
- Знаходження в складній ситуації, що перешкоджає взяттю на себе відповідальності чи обов'язків (наприклад, внутрішньо переміщені особи, біженці, особи без стабільного доходу).
- Негативний особистий досвід у подібній діяльності.
- Відсутність прикладу або позитивних моделей для наслідування у цій сфері.

Необхідно навести приклади заходів, якими керується держава у встановленні діалогу з українською молоддю

Наразі, підтримка здійснюється завдяки таким інструментам у формуванні та реалізації молодіжної політики:

- Розповсюдження інформації про рішення та дії державних та місцевих органів, що впливають на молодь, через офіційні веб-сайти, ЗМІ, соціальні мережі та інші доступні засоби комунікації.

- Проведення консультацій з представниками молодіжної сфери та іншими зацікавленими сторонами, включаючи онлайн-консультації та опитування молоді.
- Створення можливостей для діалогу з молоддю, підтримка молодіжних ініціатив, формування молодіжних рад, проведення громадських слухань та обговорень, включення молоді у робочі групи для розробки політики.
- Розвиток партнерства між молоддю та державними органами на всіх етапах створення та реалізації молодіжної політики, спільне оцінювання її ефективності.
- Забезпечення представництва молоді у консультативно-дорадчих органах державних та місцевих влад, відповідно до законодавства.
- Залучення суб'єктів молодіжної роботи до виконання завдань молодіжної політики відповідно до закону.

Серед важливих умов, які сприяють участі молоді, можна визначити:

А. Внутрішні:

- Здатність конструктивно вирішувати конфлікти.
- Розуміння цінності участі.
- Бажання навчатися.
- Готовність до спільної роботи та розподілу повноважень і контролю.
- Навички та компетентність у спільній діяльності.

Б. Зовнішні/організаційні

- Доступ до участі для тих, хто не є членом будь-яких структур.
- Фінансові ресурси.
- Доступ до інформації та технологій.
- Правові гарантії.
- Фізична та емоційна безпека.

В. Ціннісні

- Рівноправність думок дорослих і молодих людей.
- Представництво інтересів молоді з особливими потребами.

Участь – це процес, за яким громадяни беруть участь у прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя та спільної діяльності. Цей процес може бути організованим урядом або громадськими організаціями, і включає у себе різноманітні форми участі, такі як громадські обговорення, залучення до громадських організацій, прояв активності в студентських радах, тощо. Ідея участі молоді з громадському житті полягає у врахуванні їхніх потреб і поглядів. Забезпечення участі молоді вимагає створення сприятливих умов та можливостей для їхнього активного залучення, а також врахування їхніх думок та пропозицій у процесі прийняття рішень. Такий підхід сприяє розвитку демократії та підтримує активну громадянську позицію молоді.

Громадська діяльність може включати участь у благодійних заходах, волонтерство, участь у спільнотних проектах та інші форми громадської діяльності. Громадська участь може покривати низку запитів молоді, пов'язану з самовизначенням. В такій діяльності людина може знаходити та покривати для себе як альтруїстичні так і егоїстичні цілі [25].

У контексті війни громадська участь має особливе значення, оскільки вона дозволяє громадянам відчувати свою важливість у процесах вирішення конфлікту та побудови миру. Для української молоді вона може бути способом висловлення протесту проти війни, способом відзначення пам'яті загиблих, а також шляхом активного участі у громадських ініціативах, спрямованих на покращення ситуації в країні.

Також, ми можемо розглянути різні рівні залученості молоді. Насправді, коли ми говоримо про прояв небайдужості до громади, активне включення у вирішення соціальних проблем, потрібно пам'ятати, що прийняття будь-якого рішення починається з відповідальності всередині твого мікросередовища.

У контексті повномасштабної війни громадська участь має особливе значення, оскільки вона дозволяє громадянам відчувати свою важливість у процесах вирішення конфлікту та побудови миру. Для української молоді вона може бути способом висловлення протесту проти війни, способом впливу на

повсякденне життя, а також шляхом активної участі у громадських ініціативах, спрямованих на покращення ситуації в країні.

Сім'я є одним з основних інститутів соціалізації особистості, тому участь у прийнятті рішень у власній родині має велике значення для молодої людини. Особистісний розвиток молодої людини, її усвідомлення власних прав та формування навичок їх захисту в значній мірі залежать від того, чи є вона активною учасницею в сімейних обговореннях та процесах прийняття рішень. Залучення молоді до прийняття локальних, не надто масштабних рішень всередині власної сім'ї грає велику роль у вихованні відповідальності за те, що відбувається поза цим інститутом.

Крім родини, людина з часом потрапляє в не менш важливі соціальні середовища, а саме в школу, а також в заклади вищої освіти. Саме перебування в цих закладах започатковує в людині появу певних цінностей, розуміння що є прийнятним у конкретному суспільстві, а що – ні. Участь у житті навчального закладу є важливим етапом формування демократичних цінностей у молодих людей. Навчальні заклади можуть стати першим місцем, де вони отримують досвід участі в управлінні та прийнятті рішень. Структура управління навчального закладу є подібною до державної установи, тому ознайомлення з її функціонуванням готує молодих людей до активної участі у громадському та політичному житті. Важливо, щоб учні та студенти розуміли, як і хто у навчальному закладі приймає правила та норми, і як вони реалізуються. Цей процес повинен ґрунтуватися на принципах справедливості, де цінність справедливості переважає над авторитетом дорослих. Недотримання цього принципу може призвести до того, що в навчальних закладах залишиться традиційне ставлення вчителів (викладачів) та управління, а участь учнів (студентів) в управлінні навчальним процесом лишиться низькою.

Надалі ми переходимо до складнішого рівня залученості в громаді, в якій проживає людина. Участь у житті громади відіграє важливу роль у формуванні громадянської свідомості та активності. Люди проводять більшу частину часу у своїй територіальній громаді або на роботі з колегами, що робить їхню участь у

громадському житті дуже значущою. На місцевому рівні можна послідовно вибудовувати місцеву політику, і це дозволяє більш гнучко реагувати на потреби та проблеми громади.

У місцевій спільноті менше «рамок» та обмежень, ніж в навчальному закладі, що робить процес участі більш доступним. Водночас, громада має більш розширені кордони в плані соціального статусу або вікової категорії, які можуть відрізнятися в учасників громади, на відміну від студентської спільноти, де таких відмінностей менше.

Однак таке середовище набагато краще сприяє розвитку ініціативності та підтримки потреб, які висловлюють молоді люди. Підтримка та ініціювання діалогу в громаді, є дуже важливим для підтримання комфортного клімату будь-якої групи.

Участь у житті держави є важливим аспектом громадянського суспільства. Починаючи з вісімнадцятирічного віку, молоді люди отримують можливість використовувати своє виборче право. Окрім цього, вони можуть брати участь у обговоренні законопроектів, звертатися до центральних органів влади, ініціювати проведення конференцій, круглих столів та інших заходів з обговорення різних аспектів державної молодіжної політики. Така участь є важливим кроком у формуванні демократичного суспільства та дозволяє молоді висловлювати свої погляди та впливати на прийняття рішень на державному рівні.

Участь у міжнародній спільноті відкриває перед молоддю широкі можливості для освіти та саморозвитку. Участь у міжнародних програмах та проектах дозволяє молоді набути новий досвід, який збагатить їхню діяльність. Така діяльність може включати розробку власних програм, розширення світогляду, вивчення іноземних мов та інтеграцію у міжнародне співтовариство. Міжнародна участь є важливим кроком у формуванні кроскультурного досвіду та сприяє розвитку громадянської свідомості. І варто зазначити, що для залучення до подібних ініціатив, в сучасному світі, молодь має бути достатньо

розвиненою, мати демократичні погляди, аби встановлювати ефективний діалог з міжнародними партнерами.

Загальне визначення форм участі громадян охоплює сукупність засобів і технологій, які дозволяють реалізувати компетенцію (права та можливості) громадян. Молодь бере участь у процесах ухвалення рішень у визначених законодавством формах, у відповідності до нормативно-правових актів місцевої влади та з урахуванням наявної практики, в рамках компетенції конкретної територіальної громади [7].

Існує різноманіття форм участі молоді у вирішенні соціально-політичних та економічних питань. Деякі з них привертають більше уваги молодих людей, інші менше; деякі можуть бути ефективними лише в певному контексті. Проте кожна з цих форм має свій потенціал і свої обмеження.

В сучасному європейському суспільстві найбільш вживаними і загальноприйнятими формами участі молоді є [7]:

Таблиця 1.1. Форми участі молоді

Громадські роботи	включають участь у волонтерських проектах, спрямованих на покращення громадських місць, допомогу потребуючим тощо.
Неформальне навчання	участь у різних навчальних програмах, які не передбачають офіційного оцінювання, але дозволяють здобути нові знання та навички.
Створення мереж однолітків	формування груп з однолітками для спільного навчання та взаємопідтримки, наприклад, у програмах просування здорового способу життя
Участь у громадських організаціях	виконання обов'язків та участь у діяльності громадських організацій, клубів або молодіжних центрів

Участь у молодіжних радах та структурах	участь у роботі молодіжних рад, парламентів, форумів, комітетів для висловлення позиції та участі в прийнятті рішень
Участь у проектах і заходах	участь у різних проектах та заходах, спрямованих на розвиток та підтримку молоді.
Членство в політичних партіях та радах	участь у політичному житті через членство в політичних партіях, радах або групах за інтересами.
Участь у виборах	використання виборчого права для голосування та можливість бути обраним на певні посади

Якщо брати до уваги рідші форми, які мають більш спонтанний та природний характер, можна виділити кілька альтернативних форм участі молоді:

- Участь у нових соціальних рухах, це рухи, які відрізняються від звичайних методів політичної організації, експериментують з новими формами соціальних відносин і культурних цінностей, переймаючи міжнародний досвід, або враховуючи запити сучасного суспільства, тенденції якого дуже швидко змінюються під впливом багатьох чинників.
- Організація груп підтримки, що об'єднуються для підтримки конкретної ідеї, цілі, особи тощо.
- Організація флеш-мобів, заходів, під час яких люди миттєво збираються для відстоювання спільної дії, часто мистецької або протестної.
- Організація акцій, таких як демонстрації, пікети та інші форми виразного висловлення позиції стосовно гострого суспільного питання.

Також, все більшою популярністю користується використання інформаційно-комунікаційних технологій для участі у громадському житті [17]:

- Організація форумів (часто тематичних) для обговорення актуальних проблем та знаходження спільних рішень.
- Створення тематичних груп в соціальних мережах: для обговорення та обміну інформацією з певної теми або проблеми. Така форма сприяє поширенню інформації та пошуку однодумців.

Посилаючись на наказ Міністерства молоді та спорту України “Про затвердження Порядку реалізації програм, проєктів та проведення заходів державної політики у молодіжній сфері та сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності” № 453/28583 від 25 березня 2016 р., можна виокремити класифікацію проєктів та заходів, спрямованих на підвищення громадської участі молоді [17].

За рівнем реалізації проєкти та заходи у молодіжній сфері та сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності поділяються на:

- міжнародні:

Ця категорія проєктів і заходів описує ті, які організовані на території України за участю органів виконавчої влади, міжнародних організацій та громадських організацій. Це відбувається згідно з актами законодавства України та відповідними міжнародними угодами. Для визначення таких проєктів і заходів важливо, щоб кількість учасників, які є громадянами інших держав, становила не менше 10% від загальної кількості учасників проєкту або заходу.

- всеукраїнські

Ця категорія проєктів і заходів описує ті, що мають загальнодержавний рівень реалізації і організації. Вони координуються та забезпечуються Міністерством молоді та спорту України, структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, громадськими організаціями. У таких проєктах і заходах беруть участь (залучаються) представники не менше як однієї третьої областей України.

- місцеві

Такі проекти забезпечуються структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськими організаціями. Такі проекти та заходи мають місцевий характер і спрямовані на розвиток конкретної території або групи територій.

За змістом проекти та заходи державної політики у молодіжній сфері та сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності поділяються на:

1) освітньо-виховні – категорія охоплює проекти та заходи, спрямовані на набуття молоддю знань, навичок та інших компетентностей поза формальною системою освіти. Це можуть бути тренінги, семінари, майстер-класи, воркшопи, курси, лекції та інші форми навчання, які сприяють розвитку особистості, підвищенню кваліфікації, підтримці культурного розвитку тощо.

2) культурологічні – включає в себе проекти та заходи, спрямовані на підтримку та розвиток творчих здібностей молоді. Сюди можна віднести фестивалі, концерти, виставки, театральні вистави, літературні вечори, кінопокази та інші заходи, що сприяють розвитку культурного життя та забезпеченню молоді змістовного дозвілля.

3) інформаційно-просвітницькі – проекти і заходи інформаційно-просвітницького характеру, спрямовані на поширення об'єктивної інформації про сучасні соціальні проблеми та спонукання до активних дій для їх вирішення. Такі заходи можуть включати в себе створення і розповсюдження соціальних фільмів, роликів, а також рекламних матеріалів, які підтримують цінності та ідеї державної політики у молодіжній сфері.

4) експертно-аналітичні – проекти та заходи, спрямовані на аналіз та узагальнення результатів впливу суспільно-значущих процесів на розвиток молоді, який визначається через проведення досліджень, опитувань та моніторингів. Також вони передбачають розробку інформаційних та методичних матеріалів, таких як доповіді, рекомендації та посібники. Ці матеріали допомагають у забезпеченні ефективної роботи з реалізації державної політики

у сфері молодіжної політики та утвердження української національної та громадянської ідентичності [18].

3. Подібні заходи можуть бути виконані у форматі семінарів, тренінгів, конференцій, форумів, акцій, конкурсів, фестивалів, ігор, пленерів, наметових таборів, походів, зльотів, зборів-походів, вишколів, дебатів, досліджень, моніторингів та інших форм, передбачених програмами у молодіжній сфері та сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Ці заходи можуть проводитися як участь учасників на місці проведення, так і в режимі реального часу (онлайн) за допомогою відповідних технічних засобів, включаючи інтернет.

Одним із важливих концептуальних підходів до участі молоді є драбина участі молоді за Роджером Хартом. Ця драбина відображає різні рівні участі молоді, починаючи від маніпуляції і закінчуючи повноцінним прийняттям рішень в громаді, коли дорослі виступають лише в ролі помічників, яких залучають за потреби в реалізації проєктів, ініціатив, задумів.[20] Даний інструмент визначає рівень впливу та контролю, які молодь може мати в суспільному прийнятті рішень. Дослідження цього питання має важливе значення для розвитку демократичних процесів та підтримки активної участі молоді в суспільному житті. Розглянемо ці рівні, та проаналізуємо яким чином молодь може бути залучена в суспільне життя.

Таблиця 1.2. Сходинок Роджера Харта

Сходинка	Опис
Маніпуляція	перша ступінь може відображати ситуації, коли молодь відчуває, що

	бере участь у чомусь, хоча фактично їхня роль може бути дуже обмеженою або символічною. Наприклад, це може бути участь у заходах або акціях, де їх присутність використовується для створення позитивного враження або образу
Декорація	молодь може відчувати себе залученою через урочисте оформлення заходу або проєкту, але їхня участь може бути лише формальною або символічною, і вони не мають реального впливу на прийняття рішень або хід подій
Токенізм	передбачає ситуації, коли молодь може брати участь у заходах або проєктах, але вони ретельно сплановані та керовані дорослими, і молодь виконує в них певну роль, яка була визначена заздалегідь
Призначені старшими/керівниками	описує ситуації, коли дорослі доручають молоді виконання певних завдань або проєктів, але залишають за собою контроль над процесом та прийняттям рішень
Консультування та інформування	включає ситуації, коли дорослі консультуються з молоддю та

	інформують їх про прийняття рішень, але реальне ухвалення рішень залишається за дорослими
Ініціатива реалізації проєкту знаходиться у дорослих, рішення приймаються спільно з думкою молоді	доросле керівництво прислухається до ідей та заперечень з боку молоді, проте все одно тримає контроль над реалізацією проєкту/ініціативи в своїх повноваженнях
Ініціатива лежить на молоді, рішення щодо реалізації приймаються з урахуванням думки дорослих	Відповідальність за реалізацію проєкту лежить за молоді, основні рішення приймаються з урахуванням точки зору дорослих
Проєктами повністю керують молоді люди	передбачає ситуації, коли молодь самостійно керує проєктами та приймає рішення щодо їхньої реалізації, що відображає найвищий рівень участі молоді

Участь молоді у громадському житті важлива та різноманітна. Вона включає участь у громадських роботах, неформальному навчанні, створенні мереж однолітків, роботі громадських організацій, участі у молодіжних радах та інших формах активності. Ці форми дозволяють молоді впливати на процеси ухвалення рішень у суспільстві та сприяють їхньому розвитку та вихованню. Разом з тим, важливо пам'ятати про необхідність адаптації цих форм до специфіки кожної групи молоді, зокрема, до їхніх потреб, можливостей та особливостей. Вивчення та розвиток цих форм участі молоді сприятиме підвищенню активності та відповідальності молодого покоління у суспільстві.

1.3. Участь молоді у діяльності молодіжних організацій

Молодіжні громадські організації є не лише платформою для розвитку молодіжного руху, а й важливим механізмом у формуванні громадянського суспільства. Їхня діяльність відображає потреби та погляди молодих людей, сприяє їхньому активному включенню у суспільне життя та комунікації з державою. Держава, в свою чергу, має віддавати перевагу розвитку молодіжних організацій, що дозволяє їм розширювати можливості та залучати більше молодих людей до громадської діяльності.

Дослідження у цій області показують, що молодіжні громадські організації впливають на соціалізацію молоді, розвиток лідерських якостей та формування громадянської позиції. Вони є платформою для вивчення та впровадження інноваційних підходів у суспільне життя, сприяють вирішенню актуальних проблем та підвищенню ефективності державного управління [22].

Залучення молоді до громадської діяльності через молодіжні громадські організації є важливим кроком у зміцненні громадянського суспільства та розвитку демократії. Враховуючи важливість цього процесу, держава повинна активно підтримувати та сприяти розвитку молодіжних організацій, що дозволить молоді бути активними учасниками суспільно-політичного життя. Актуальність діяльності молодіжних громадських організацій вивчалась вченими з різних країн у різних аспектах. Українські вчені досліджували соціально-педагогічну діяльність сучасних молодіжних об'єднань (Ю. Поліщук), процес соціалізації підлітків через участь у молодіжних організаціях (О. Панагушина), а також організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях (С. Чернета) [23].

Зокрема, було проаналізовано юридичний аспект діяльності молодіжних організацій, зокрема роботи О. Петришини, І. Ковалю, В. Федоренка та А. Колодія. Розглянуто питання підготовки соціальних педагогів до роботи з молодіжними організаціями (О. Лісовець), формування лідерських якостей у діяльності студентських громадських об'єднань (Л. Ніколенко), трудову соціалізацію молоді в діяльності громадських організацій та рухів (Ю. Філіппов),

а також соціально-педагогічну діяльність студентських волонтерських груп (Т. Лях) та інші аспекти.

Громадянське суспільство в Україні визначається добровільними громадськими організаціями, які відображають потреби та погляди громадян. Законодавство України, зокрема Закони “Про громадські об'єднання” [29] та “Про молодіжні та дитячі громадські організації” [30], а з 2021 р. – Закон України “Про основні засади молодіжної політики” [3] встановлює основні засади реєстрації та функціонування громадських організацій.

Важливим аспектом є відкритість діяльності організацій, зокрема надання інформації про свою діяльність у формах, що не суперечать законодавству, а також про склад керівних органів та джерела фінансування. Ці принципи сприяють створенню відкритого та прозорого середовища для розвитку громадянського суспільства в Україні.

Аналізуючи діяльність громадських молодіжних організацій, слід підкреслити їхню життєво важливу роль у реалізації молоддю самостійності, самовизначення, самоствердження та соціалізації.

На цьому особливо наголошує С. Харченко, який вважає їхню діяльність невід’ємною частиною різних сфер життя країни.

Важливо, щоб громадські організації були залучені до формування та реалізації державної політики та вирішення важливих місцевих проблем.

Також передбачено право державних органів звертатися з пропозиціями, заявами та скаргами на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, що відповідає статті 40 Конституції України.

Діяльність молодіжних громадських організацій характеризується наступними ознаками:

- наявність мети;
- структурованість;
- система цінностей;
- набір соціальних позицій та ролей

Можна виділити такі види діяльності, аби краще зрозуміти характер впливу цих організацій на формування світогляду молодої людини:

- молодіжні філії політичних партій;
- громадсько-політичні організації молоді;
- молодіжні релігійні організації;
- молодіжні фахові об'єднання;
- організації за інтересами;
- благодійні фонди;
- національні молодіжні організації;
- молодіжні партії;
- студентські організації.

Молодіжні громадські організації впливають на соціалізацію особистості як прямо, так і опосередковано, взаємодіючи як з членами самої організації, так і з її партнерами та співробітниками. Цей вплив може виявлятися через співпрацю з освітніми закладами, дитячими та молодіжними організаціями, а також іншими соціальними інститутами. В результаті такої взаємодії особистість набуває відповідних знань і досвіду соціально прийнятної поведінки.

Дослідники, зокрема Ю. Поліщук, вказують на те, що саме через взаємодію з різними соціальними інститутами людина вчиться соціальній поведінці, відповідно до прийнятих норми [30].

Організаційна функція молодіжних громадських організацій переважно спрямована на навчання життя в колективі, враховуючи інтереси та потреби інших членів колективу.

Виховна функція проявляється у взаємовпливі членів організації один на одного. Функція виховання полягає у формуванні у людей моральної, політичної, ділової, правової культури, національної свідомості, відповідальності за свої вчинки, трудової дисципліни та інших цінностей. Комунікативна функція пов'язана з прямим спілкуванням між людьми, які є членами організації. Господарська функція передбачає участь організацій у вирішенні як особистих, так і громадських завдань. Опозиційна функція полягає у розвитку

громадянського суспільства шляхом публічного висловлення позицій щодо державних рішень, пропозиції нових ідей, розробки програм тощо. Захисна функція полягає у захисті потреб та інтересів членів організації через законодавчу ініціативу та впровадження законів. Ця функція спрямована на захист інтересів і потреб членів організації через вимоги, подання заяв до державних органів, управління виконанням рішень, угод з державними органами, агентствами тощо.

Це досягається методами переконання, заохочення та участі в різних видах діяльності. Функції кадрового забезпечення включають підготовку кваліфікованих кадрів для державних і громадських об'єктів. У сучасних демократичних суспільствах державні органи все більше беруть на себе функції державних інституцій, здійснюють громадський контроль, впливають на державну політику та розвиток суспільства в цілому.

Вивчаючи роль та значення молодіжних громадських організацій, важливо відзначити, що вони пройшли значний шлях у своєму розвитку. Сьогодні ці організації часто стають площадками для прояву соціальної активності молоді та відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні самостійності, самовизначення, самоствердження та соціалізації молоді [14].

Молодіжні громадські організації створюють систему соціальних зв'язків і відносин, які допомагають членам організацій засвоювати позитивний соціальний досвід, формувати соціально значущі установки та розвивати навички просоціальної поведінки. Це сприяє успішній соціалізації молодої людини.

Однією з головних причин участі молоді у діяльності молодіжних організацій є можливість цікаво проводити час, розширити коло спілкування, самореалізуватися та самостверджуватися серед однолітків, а також змінити власне життя на краще та сприяти розвитку країни.

О. Корнієвський та В. Якушик визначають “молодіжну громадську організацію” як певні молодіжні суспільні сили, що в різній мірі розуміють свою унікальність та важливість своїх власних інтересів та ролі у суспільстві. Вони

займаються суспільно значущою діяльністю, спрямованою на задоволення своїх інтересів, та мають чіткі внутрішні структури [5].

Серед студентських об'єднань можна виділити:

- громадські студентські організації;
- фахові студентські організації та об'єднання за інтересами;
- профспілки;
- органи студентського самоврядування.

Молодіжні релігійні організації об'єднують молодь на релігійних засадах. Вони не підтримують політичних партій прямо, але вплив на політику є помітним. Наприклад, християнські організації підтримують демократію та свободу вибору, а ісламські виступають за єдність арабських держав та використання релігійних принципів у політиці. Молодіжні фахові об'єднання формуються навколо спільної професійної мети або інтересів. Ці організації мають чіткі межі і напрями діяльності.

Благодійні молодіжні фонди та фонди для молоді створюються для збору коштів і фінансування молодіжних проєктів. Вони не мають прямої політичної спрямованості, але їх вплив на політику може бути опосередкованим через фінансування проєктів, що впливають на владу та політичне життя суспільства. Національні молодіжні організації об'єднують національні меншини та впливають на політику влади стосовно цих меншин.

Молодіжні громадські організації часто зіткнуться з рядом проблем у своїй діяльності:

- Проблеми фінансування статутної діяльності: брак коштів на проведення програм та проєктів, ведення офісної роботи, оплати праці співробітників.
- Недорозвиненість регіональних осередків молодіжних об'єднань: відсутність структур і механізмів координації на регіональному рівні, що ускладнює роботу організацій у різних регіонах.

- Обмеження у здійсненні діяльності в режимах з корупційним середовищем: необхідність адаптації або коригування діяльності під вимоги владної верхівки.
- Проблема лідерських амбіцій: конфлікти між членами організацій, які можуть виникати через бажання окремих осіб досягти влади або контролю над організацією.
- Неефективність лобювання інтересів молоді на державному рівні: відсутність можливостей впливу на прийняття рішень на державному рівні через відсутність відомих механізмів лобювання.
- Непрозорий механізм розподілу коштів під час конкурсу проектів та програм: можливість некоректного розподілу фінансування через нечіткі або суб'єктивні критерії відбору.
- Недостатня інформованість населення про сутність діяльності громадських організацій: необхідність проведення інформаційних кампаній та заходів для поширення інформації про організації, їхню місію і досягнення.

Для підтримки активності молоді можна запровадити нові підходи у державній підтримці молодіжних ініціатив, вивчати досвід європейських країн, забезпечувати контроль за використанням коштів та надавати фінансову незалежність організаціям. Також важливо створювати консультативні структури при державних органах для реального впливу молоді на прийняття рішень. Інформаційно-просвітницькі гранти та програми допоможуть організаціям бути більш відкритими та доступними для громадськості. Такі заходи можуть сприяти розвитку демократії та активізації молоді у суспільному житті. У політичній практиці нашої країни відсутня повноцінна державна стратегія у сфері молодіжної політики, спрямована на активізацію молоді та створення сприятливого середовища для її участі у суспільному житті. Ця ситуація часто викликає в молоді відчуття безсилля та розчарування і відкриває нові перспективи для подальших досліджень у цій сфері.

Наведено перелік цінностей, які мають враховуватися при роботі над волонтерськими проектами, та задля ефективного залучення до суспільного життя через громадські ініціативи:

- Повага до різних поглядів: усвідомлення права інших людей на власні думки і погляди.
- Розуміння культурного різноманіття: пошук способів конструктивного спілкування з різницею у культурних традиціях.
- Боротьба з расизмом і ксенофобією: підтримка негативного ставлення до расизму та боротьба з його проявами для створення більш толерантного суспільства.
- Співпраця між різними сторонами: спільна праця для досягнення загальних цілей та надання допомоги одне одному.
- Відповідальність за результати: усі учасники несуть відповідальність за результати співпраці.
- Незалежність молодих людей: можливість молодим людям самостійно приймати рішення у межах проекту.
- Включення груп з обмеженими можливостями: забезпечення можливості участі для груп, які мають обмежені можливості.
- Гендерна рівність: забезпечення однакових можливостей для участі як для чоловіків, так і для жінок.
- Роль неформальної освіти: визнання важливості неформальної освіти для участі молоді.
- Підхід, заснований на правах людини: визнання важливості підходу, який враховує права людини.
- Антидискримінаційний підхід: підтримка принципу відсутності дискримінації за будь-якими ознаками.

Проектний підхід в роботі молодіжної організації відіграє ключову роль у підтримці участі молоді на місцевому рівні. Це включає управління різними типами проектів, спрямованих на молодь та створені для неї. [33]Ці проекти не

лише сприяють участі на основі управління та активного прийняття рішень з молоддю, але й є прикладом цих принципів у дії. Прикладом організації, котра здійснює проектну діяльність на місцевому та міжнародному рівні є AIESEC. Основна мета AIESEC – це сприяти миру та розвиток лідерського та професійного потенціалу молоді шляхом міжкультурного обміну. Учасники організації беруть участь у волонтерських програмах, професійних стажуваннях та інших заходах, спрямованих на розвиток української молоді. Наведемо кілька прикладів проектів, які реалізуються молоддю у межах організації, та спрямовані на молодь в містах та по території всієї України.

- YouthSpeak Forum – це платформа для молоді, щоб обговорювати глобальні питання та впливати на світові тренди. Учасники обговорюють теми, як лідерство, сталий розвиток, технології та інші важливі аспекти. Задля реалізації цього проекту, залучаються відомі спікери, професіонали у сфері бізнесу, економіки, або іншої суміжної теми [34].
- YouthHack – це навчальний захід, спрямований на розвиток навичок у сфері бізнесу та технологій серед молоді. Учасники вчать робити стартапи, вирішувати бізнес-кейси та розвивати інноваційні проекти.
- World's Largest Lesson – це освітній проект, метою якого є підвищення свідомості молоді про цілі сталого розвитку ООН. Учасники отримують знання про проблеми світу та можливі шляхи вирішення.

Ми можемо сказати, що рівень залученості в діяльність молодіжних об'єднань у зв'язку з повномасштабним вторгненням зростає. Україна налічує понад 430 молодіжних рад, з яких 120 було створено за останній рік. Ці ради працюють над розвитком та залученням молоді до громадського життя. Однак через війну, економічні та соціальні проблеми багато молодих людей виїжджає за кордон, втрачаючи зв'язок зі своєю громадою. Важливо забезпечити молоді відчуття важливості та можливостей для участі в житті громади, що вимагає розвитку молодіжної політики та надання їм інструментів для активної участі [35].

У червні 2023 року була запущена нова програма “Незламна молодь: молодіжні ради”, метою якої стало підсилення потенціалу молодіжних рад та залучення молоді до реалізації реальних проєктів, пропозицій, у непростий для країни час. Програма здійснюється шляхом залучення молоді як повноправних учасників процесу розвитку їхніх громад.

Програма має на меті підвищення потенціалу молодіжних рад по всій Україні, зміцнення співпраці з місцевими владами, підвищення обізнаності молоді та громадян про переваги участі в молодіжних радах, а також залучення молоді до процесів ухвалення рішень та розробки планів відновлення України. Програма акцентує увагу на підготовці молодіжних рад до ефективної взаємодії з місцевими владами та активної участі у розвитку своїх міст і сіл.

Дана програма розроблена Українською асоціацією молодіжних рад і впроваджується у рамках ініціативи “Мріємо та діємо”, яка фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та реалізується IREX у співпраці з Міжнародним республіканським інститутом (IRI) [35].

Основна мета програми полягає в посиленні інституційної потужності молодіжних рад по всій Україні, підвищенні рівня співпраці з місцевими владами та підвищенні обізнаності молоді та громадян про привабливість участі в молодіжних радах. Також важливе залучення молоді до процесів ухвалення рішень та розробки планів відновлення України.

Підтримка молоді українським урядом та молодіжними ініціативами грає важливу роль у підтримці як цивільного населення, так і військових. Мережа “СпівДія”, започаткована молодими людьми, координується з Офісом Президента та Міністерством молоді та спорту.

Україні було відкрито 23 гуманітарних хаби на базі молодіжних центрів, молодіжних рад чи організацій [35]. На основі СпівДія-хабів розробляються нові послуги, які можуть поширюватися на всі молодіжні хаби по країні. Ці послуги включають психологічну підтримку, юридичні консультації та допомогу молодим підприємцям.

Міністерство молоді та спорту разом з партнерами працює над відновленням молодіжної інфраструктури, збираючи інформацію про руйнування чи окупацію, що стане основою для плану відновлення інфраструктури.

Важливо підвищувати ефективність роботи молодіжних рад, зберігаючи пікову активність молоді після війни. Для цього слід розвивати інститути молодіжних рад та молодіжних працівників, а також формувати партнерську взаємодію між ними. Робота над створенням національної молодіжної ради вже розпочата і спрямована на залучення молоді до прийняття рішень на усіх рівнях [36].

Як бачимо, Україна активно підтримує та розвиває ініціативи, спрямовані на залучення молоді до громадського життя. Програми та проекти, які реалізуються національними та міжнародними організаціями, сприяють активній участі молоді у важливих суспільних процесах та сприяють їхньому розвитку як лідерів та професіоналів.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Залучення молоді до прийняття рішень є ключовим елементом для формування активної громадянської позиції, оскільки це сприяє вирівнюванню соціальних прав та обов'язків молодих людей. Зважаючи на те, що молодь складає значну частину населення, її участь у процесах прийняття рішень створює ширшу базу активних громадян і сприяє формуванню сильних та інклюзивних громад.

Включення молоді до прийняття рішень допоможе подолати розрив між органами державної влади та місцевим самоврядуванням з одного боку та молодіжними групами з іншого, поліпшить ставлення до молоді та підвищить освіченість у питаннях, що стосуються молоді.

Зважаючи, на всі розглянуті вище варіанти участі молоді в громадському житті, можна підсумувати, що участь – означає активне включення їх у

різноманітні аспекти життя суспільства, включаючи відповідальність за прийняття рішень. Молодь, яка активно бере участь у соціальних, економічних та політичних ініціативах, стає силою, яка сприяє позитивним змінам і поліпшенню якості життя через своє залучення у громадське життя. Участь молоді в суспільному житті є ключовим елементом формування громадянського суспільства. Це не лише сприяє їхньому власному розвитку і вихованню, але й забезпечує активну участь вирішальних процесів, які впливають на майбутнє суспільства в цілому. Моделі участі, такі як модель Шеррі Арнштейн або Спектр громадської участі, вказують на широкий спектр можливостей для залучення молоді до суспільного життя на різних рівнях, починаючи від інформування та до партнерства і делегування влади.

Активна участь молоді не лише розвиває у них навички співпраці та вирішення конфліктів, але й допомагає збагатити суспільство новими ідеями та підходами. Це особливо важливо в умовах післявоєнного відновлення, коли молодь може відчувати себе втраченою та безпорадною. Через участь у громадських ініціативах та проектах, молодь може знайти своє місце в суспільстві, реалізувати свої потреби та переконання, а також відчути себе частиною цілісного та взаємопов'язаного колективу.

Залучення молоді до суспільного життя також має стратегічне значення для майбутнього країни. Їхня активна участь у прийнятті рішень сьогодні формує майбутніх лідерів, які зможуть ефективно впливати на розвиток суспільства завтра. Тому важливо створювати умови для того, щоб молодь відчувала себе важливою та впливовою частиною суспільства, а також матиме можливість самостійно визначати свою участь у житті громади.

Так, молодіжні громадські організації грають важливу роль у формуванні соціальної активності та участі молоді в громадському житті. Вони реалізують різноманітні соціальні проєкти, співпрацюють з іншими партнерами і громадськими організаціями, а також беруть участь у роботі громадських рад та інших платформ влади.

Держава має зобов'язання забезпечити нормативно-правову базу для діяльності громадських організацій та їх взаємодії з органами влади. Це включає прийняття спеціальних законів, що визначають правовий статус громадських організацій та гарантії їх діяльності. Важливо, щоб нормативно-правове регулювання діяльності громадських організацій відповідало базовим принципам демократії, таким як свобода, справедливість, невідчужувані права людини, самоврядування та реалізація принципів демократії.

Україна активно розвиває молодіжну політику в умовах війни, спрямовуючи зусилля на підтримку молоді та відновлення молодіжної інфраструктури. Створення нових ініціатив та підвищення ефективності молодіжних рад є важливими кроками для залучення молоді до прийняття рішень та підтримки їхніх починань. Незважаючи на складну ситуацію, в Україні продовжують реалізовувати молодіжні проєкти та отримувати підтримку від донорів та організацій. Важливо продовжувати цю роботу для забезпечення майбутнього розвитку країни. Молодіжні об'єднання зіштовхуються з багатьма перешкодами на шляху до реалізації своєї діяльності, не лише через важку ситуацію спричинену повномасштабною війною. Існує багато аспектів, які перешкоджають ефективній діяльності молодіжних організацій, таких як недостатнє фінансування або прозорість роботи через корупцію. Також є проблема розвиру комунікації між молодіжними організаціями, молодіжними радами та урядом країни. Проте, на основі відомих нам зрушень у розвитку молодіжної політики, можна зробити висновок, що участь молоді з часом зможе підвищитися завдяки правильному підходу до розкриття потенціалу цього сектору.

РОЗДІЛ 2. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ

2.1 Ціннісні орієнтації сучасної молоді

Проблема формування ціннісних орієнтацій серед молоді стає дедалі актуальнішою, оскільки національна освітня стратегія України віддає перевагу вихованню національних та загальнолюдських цінностей. Ця проблема вимагає розв'язання, оскільки пов'язана з гармонійним особистісним розвитком та творчою самореалізацією кожного українця, формуванням покоління, яке вміє навчатися протягом життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства, сприяє консолідації української нації та інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоздатної і процвітаючої держави. Ціннісні орієнтації визначають духовний зміст особистості, відображають її ставлення до світу і до себе, впливають на спрямованість і зміст соціальної активності, наповнюють життя змістом і є важливим елементом світогляду [37].

Рівень культурного розвитку суспільства, його цивілізованість та пріоритетні інтереси визначаються домінуючими цінностями. Українське суспільство характеризується стійкою тенденцією молоді до самоадаптації до умов життя, що постійно змінюються. Переоцінка значущості багатьох фундаментальних цінностей в суспільній системі зумовила необхідність ціннісного самовизначення молоді в освітніх закладах та формування системи ціннісних орієнтацій, що має гуманістичний спрямування і є ключовим для успішної реалізації майбутньої професійної діяльності [38].

Формування ціннісних орієнтацій у молоді можна уявити як послідовність трьох етапів. На першому етапі відбувається переосмислення цінностей та ідеалів, що визначалися раніше, причому власний досвід життя стає важливим джерелом нових цінностей [38]. Далі, на другому етапі, ці цінності поступово засвоюються не лише через власний досвід, але й через вплив засобів масової інформації та пропаганди. На третьому етапі цінності виражаються у внутрішніх ставленнях до об'єктивних умов життя через особистісну діяльність.

Якщо базові психологічні потреби не задоволені належним чином, це може викликати тривожність, проблеми з психічним здоров'ям та більшу спрямованість на зовнішні цінності. Це може спричиняти орієнтацію на

сприйняття себе через призму інших, прагнення до визнання у соціальному середовищі та егоїстичне соціальне самовиявлення [39].

Дослідження підтверджують, що юнацький вік є ключовим для формування ціннісної орієнтації як стійкої особистісної властивості. Саме в цьому періоді закладається здатність об'єктивно оцінювати себе і оточуюче середовище, що сильно впливає на формування уявлень, які пізніше будуть визначати позицію в житті дорослої людини [40]. Однією з провідних сфер діяльності є навчально-професійна діяльність, де проявляється готовність підлітка до самовизначення і яку вважають психічним новоутворенням цього віку. Підлітковий вік є періодом, коли індивід стає готовим не тільки до самовизначення, але і до життя як суб'єкт власної діяльності. Розвиток та формування особистості є складним процесом, який відбувається під впливом різноманітних факторів. Ціннісна орієнтація є вибіркоким ставленням людини до матеріальних і духовних цінностей, системою установок та переконань, що відображається в її поведінці.

Ціннісні орієнтації визначаються як вибір конкретних матеріальних і духовних цінностей, які впливають на життєдіяльність та спосіб життя людини. Вони відображають накопичений життєвий досвід і є показником пріоритетів, які людина надає цим цінностям у своєму житті.

Сучасна українська молодь переживає первинну соціалізацію в умовах соціальної та духовної незахищеності [41]. Це не лише через те, що вони навчаються або тільки починають свою суспільну діяльність, але і через трансформацію сучасного українського суспільства та переосмислення його духовних цінностей, норм, ідеалів та ідей, які визначають пріоритети розвитку держави, включаючи формування та становлення демократичних цінностей.

Цей процес супроводжується розчаруванням у попередній системі цінностей, втратою віри в ідеали та цінності минулого, а також відсутністю нової ієрархії цінностей через страх перед майбутнім та апатію. Ця ситуація призводить до розпаду суспільства та духовного зубожіння нації. Нинішня

ситуація характеризується порушенням наступності, коли молодь відкидає минуле та не сприймає досвід своїх батьків. Все це впливає не лише на формування культури молоді, а й на майбутній культурно-духовний потенціал нації.

Формування ціннісних орієнтацій молодих людей значною мірою залежить від сімейного виховання, яке є однією з основ формування особистості, та від освітнього середовища, де вони продовжують розвиватися, зустрічаючи нових важливих людей. У сучасних умовах також важливий вплив має мультимедійний простір, зокрема ЗМІ та інтернет-технології, на формування ціннісних орієнтацій. Крім того, група ровесників відіграє важливу роль у засвоєнні соціального досвіду та становленні особистості молодої людини. Ці групи визначають моральне обличчя та установки особистості, її тип поведінки та соціальний контроль. Таким чином, референтні групи є необхідним фактором соціалізації особистості [43].

Серед відомих теоретиків психології особистості, таких як А. Адлер, Р. Кеттелл, Г. Олпорт, К. Роджерс, З. Фройд, К. Юнг, поняття ідентичності розглядається як конструкт, що забезпечує цілісність та тотожність власної особистості. Ці теорії доповнюють одна одну, виділяючи різні аспекти ідентичності. Для повного розуміння цього явища важливо застосовувати комплексний підхід, що базується на теоретичних положеннях кількох напрямків дослідження [42].

Пошук особистісної ідентичності включає експериментування з різними соціальними ролями, функціями, способами спілкування та професійними орієнтаціями. Цей процес може бути ускладнений, якщо немає можливості проводити такі експерименти, і тоді набуття ідентичності може пройти повільніше та супроводжуватися кризовими явищами.

В результаті систематизації наукових підходів можна сформулювати визначення терміну “особистісна ідентичність” як самовизначення людини у фізичних, інтелектуальних та моральних аспектах, де ключовим є цінніснo-вольовий аспект через вибір життєвих цілей та цінностей.

Кожна особистість унікальна і створюється самим собою. Потреба у самовизначенні полягає в бажанні створити власну картину світу та визначити сенс свого існування. Пошук особистісної ідентичності включає експериментування з доступними соціальними ролями, функціями, способами спілкування та професійними орієнтаціями. Якщо таке експериментування не можливе, процес формування ідентичності може пройти повільніше та супроводжуватися кризовими явищами. У період розвитку формального мислення у ранній юності виникає потреба у становленні моральної свідомості. Молоді люди починають задумуватися над етичними проблемами, індивідуальні цінності стають для них важливими. Вони намагаються втілити моральні принципи порядності та відповідальності у власному житті.

Теорії Т. Титаренко та Л. Шнейдера показують, що особистість здійснює свій вибір через ціннісне самовизначення, що включає розміркування, планування та структурування власного життєвого шляху. Цей процес вимагає високого рівня особистісної рефлексії, яка допомагає створити уявлення про своє “Я” через ідентифікацію з цінностями. Ціннісні орієнтації – це принципи, за якими людина оцінює світ навколо себе, включаючи соціальні, економічні, політичні, моральні, релігійні, естетичні, пізнавальні та ідеологічні аспекти. Ці цінності впливають на сприйняття світу та надають значення об'єктам, діям та їх результатам. Кожне нове покоління сприймає цінності попереднього покоління через власний досвід і додає до них свої власні цінності, що визначається змінами в економіці, культурі, політиці та інших сферах життя суспільства[46].

За допомогою референтних груп формується певний тип поведінки особистості, здійснюється соціальний контроль за її поведінкою, тому в цілому референтні групи – необхідний фактор соціалізації особистості.

Пошук особистісної ідентичності включає спроби експериментувати з різними соціальними ролями, функціями, способами спілкування та професійними орієнтаціями. У випадку неможливості провести такі експерименти процес формування ідентичності може проходити повільніше та супроводжуватися кризовими ситуаціями. У період розвитку формального

мислення у ранній юності починається формування моральної свідомості. Молоді люди задумуються над етичними проблемами, вони намагаються втілити моральні принципи порядності та відповідальності у власних життєвих виборах.

Згідно з поглядами Т. Титаренко та Л. Шнейдера, особистість формує свою ідентичність шляхом ціннісного самовизначення, що включає обдумування, планування та структурування власного життєвого шляху. Цей процес потребує високого рівня особистісної рефлексії, яка допомагає створити уявлення про своє “Я” через ідентифікацію з цінностями [45].

Ціннісні орієнтації – це принципи, за якими людина оцінює світ навколо себе, включаючи соціальні, економічні, політичні, моральні, релігійні, естетичні, пізнавальні та ідеологічні аспекти. Кожне нове покоління сприймає цінності попереднього покоління через власний досвід і додає до них свої власні цінності, що визначається змінами в економіці, культурі, політиці та інших сферах життя суспільства [44].

Класифікація цінностей за окремими ознаками предсталена у Таблиці 2.1

Таблиця 2.1. Класифікація цінностей (за Л.В. Долинською)

Критерій	Види цінностей
За об’єктом засвоєння	матеріальні, морально-духовні;
За метою	егоїстичні, альтруїстичні;
За рівнем узагальненості	конкретні, абстрактні;
За способом вияву	ситуативні, стійкі;
За роллю в діяльності людини	термінальні, інструментальні;
За змістом діяльності	пізнавальні, предметно-перетворювальні;

За належністю	особистісні, групові, колективні, суспільні, загальнонародні, загальнолюдські.
---------------	--

Система ціннісних орієнтацій студентської молоді визначається об'єктивними (стать, рівень матеріального забезпечення, місце проживання, друзі) і суб'єктивними (спрямованість на майбутнє, рівень самоактуалізації, професійно-педагогічна спрямованість) чинниками.

Студенти відчувають гостру потребу у справедливості і мають бажання змінити як своє життя, так і суспільство на краще. Це робить їх однією з найактивніших соціальних груп, які активно долучаються до різних громадських організацій та волонтерських рухів.

Волонтерська діяльність глибоко впливає на формування ціннісних орієнтацій студентів через освітні, організаційні, діяльнісні, комунікаційні, громадські, професійні та особистісні аспекти.

Ціннісні орієнтації студентів включають загальнолюдські духовні цінності (свобода, незалежність, чесність), особистісні цінності (здоров'я, діти, щасливе сімейне життя, матеріальне забезпечення) та емоційне спрямування (любов, дружба, життєрадісність). Важливою є також група цінностей професійної та соціальної самореалізації, які включають продуктивне життя, цікаву роботу, кар'єру та можливість реалізувати свій талант.

Ціннісні орієнтації студентів можуть змінюватися відповідно до загальних настроїв суспільства та його політичного, економічного та духовного стану. Тому важливо постійно враховувати ці зміни та проводити комплексний моніторинг ціннісних орієнтацій студентів [47].

Кожен рівень участі молоді вимагає відповідних цінностей, які стосуються важливості ухвалення рішень та прийняття відповідальності за них. Участь молоді у розвитку місцевої демократії повинна бути усвідомленою та має бути

підтримана відповідними умовами, які враховують особливості кожної конкретної територіальної громади.

2.2. Зміни в ціннісній сфері молоді в умовах війни

Громадянська позиція є ключовим аспектом, що визначається громадянськими цінностями, ідентичністю та політичною культурою, і вона відіграє важливу роль у формуванні держави. Формування цієї позиції є складним і залежить від багатьох чинників. Особливо актуальним стає питання формування свідомої громадянської позиції молоді під час кризових ситуацій, таких як війна.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року кардинально змінило життя українців, зокрема молоді. Багато молодих людей встали на захист своєї країни, приєднавшись до Збройних сил або територіальної оборони, а інші надають допомогу у волонтерському русі. Незважаючи на трагічність подій, війна стала каталізатором змін у світогляді на користь західноєвропейських цінностей та допомогла визначити геополітичний курс України у майбутньому [48].

Тривалий процес розбудови незалежної держави демонструє складність змін громадянської ідентичності та громадської думки щодо геополітичного майбутнього України. Українці повільно відмовляються від радянського світогляду та поступово приймають демократичні західноєвропейські цінності. Суспільно-політичні протести, такі як Студентська революція на граніті, Помаранчева революція та Революція Гідності, щораз чіткіше відображали прагнення українців до життя в Європейській демократичній Україні. Анексія Криму та розпочата Росією війна у 2014 році лише посилили розуміння українців щодо необхідності вступу до Північноатлантичного союзу (НАТО) для захисту суверенної території від воєнного нападу та фізичного знищення громадян [49].

Для розуміння подальшої тенденції змін у ціннісних орієнтаціях молоді, ми проаналізували наявні дослідження цінностей молоді та спробували знайти відповідь на питання: Який вплив має велика війна на життєві орієнтири, плани та мрії молодих людей в Україні?

У 2018 році більшість молодих людей в Україні обрали голосувати лише на виборах як частину своєї участі в громадському житті (41,9%). Менше третини людей виявили готовність відвідувати загальні збори та працювати над благоустроєм своєї території [51]. Лише менше 10% виявили намір розглядати можливість відвідувати громадські засідання та слухання, представляти органи самоорганізації громад, брати участь у розробці та реалізації стратегій, програм і проектів. Ці дані демонструють загальну зацікавленість молоді державотворчим процесом в Україні, а також показують, що існують важливі можливості для підвищення активності та ефективності їхньої участі. Необхідно включити всю аудиторію: молоді люди, органи місцевого та державного управління. Для цього необхідна не лише воля молоді, а й заохочення та мотивація з боку влади для забезпечення її активної участі у прийнятті політичних рішень.

У квітні 2023 року аналітичним центром Cedos і дослідницькою агенцією Info Sapiens з підтримки Представництва Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України, за фінансової підтримки партнерів з Данії було проведено опитування, аби визначити до яких змін у ціннісних орієнтаціях сучасної молоді призводить війна [50].

Близько 82% молодих людей вказали, що втратили багато через війну. У дослідженні допускається, що інші 18%, які не відгукнулись на це питання, не усвідомлюють рівень завданої їм шкоди, скоріше за все через порівняння з іншими. Безумовно, українці зазнали різного рівня ушкоджень, як з економічної точки зору, так і з психологічної. Ми можемо помітити, що найбільше серед усіх проблем, молодих людей турбує психічне здоров'я, тривожність спричинена постійною небезпекою для себе та рідних.

Впродовж 2022 року майже половина молодих людей мали труднощі з відключенням електроенергії, відсутність інтернет-зв'язку, а отже складнощі з побутовим життям, роботою та навчанням. Також, молодь виділила інші проблеми, котрі турбують їх. Найпоширеніші з яких – неможливість самореалізації та відсутність коштів. Багато молоді втратило дохід у зв'язку з економічними ризиками. 18% опитаної молоді поділились, що проблемою є розлука з родиною та розрив особистісних стосунків, 16% складають вимушено переміщені особи на території України, 14% – зазначило, що переживають загибель друзів і близьких людей. 6% опитаних постраждали від ушкоджень внаслідок війни. В порівнянні з 2021 року дуже зросла стурбованість здоров'ям (власним або близьких) – 50% у 2021 кількість становила 35%; стурбованість здоров'ям зросла вдвічі – наразі вона становить 22% в той час як в 2021 році – 11%. Важливою тенденцією, є те, що у 2021 році більшість молоді була стурбована у першу чергу фінансовим становищем, тепер тенденція змінилась стурбованістю через здоров'я (психологічне, фізичне) та блекаути (її зазначили 31%).

Не дивлячись на негативний вплив війни на всі сфери життя українців, проведене дослідження доводить, що серед молоді з'являються нові тенденції збільшення громадської активності. Відсоток молоді, котрий займається волонтерством, збільшився з 20% до 42%. За 2021 рік, близько було близько 6% молоді, котра долучилася до волонтерської діяльності. В 2022 році число зросло до 30%. Кількість людей, котрі хочуть бути корисними державі зросла з 6% до 37%. На подив, велика частина молоді не хоче покидати країну, не зважаючи на небезпеку. Навіть навпаки, відсоток тих, хто не хоче мігнувати в інші країни зріс 49% в 2021 році до 66% у 2022 році. 64% молоді, котра виїхала з України у зв'язку з повномасштабною війною, бажає повернутися в Україну і будувати своє життя тут. Тож ми можемо прослідкувати яскраві зміни у активізації молоді в своїх переконаннях щодо громадянськості. Кризові ситуації створюють умови для розвитку певних тенденцій у ціннісних орієнтаціях.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Ціннісні орієнтації формуються під впливом виховання, соціального середовища, особистого досвіду та культурних традицій. Вони визначають життєві пріоритети людини, її ставлення до різних аспектів буття та впливають на прийняття рішень і поведінку. Важливість ціннісних орієнтацій полягає в тому, що вони допомагають людині орієнтуватися в складному світі, забезпечуючи внутрішню гармонію та цілісність. Ціннісні орієнтації також є основою для формування соціальних норм і правил, які регулюють взаємодію людей у суспільстві.

Зміна ціннісних орієнтацій може відбуватися під впливом значущих подій, нових знань чи змін у соціальному оточенні. Розуміння ціннісних орієнтацій є важливим для ефективного спілкування та взаємодії між людьми, оскільки вони відображають індивідуальні переконання та пріоритети.

Ціннісні орієнтації молоді, зокрема, формуються в процесі соціалізації та освіти, і мають значний вплив на їхню активну громадянську участь та суспільну поведінку.

Війна часто змушує молодь переосмислити свої життєві пріоритети. Безпека, мир і стабільність стають найважливішими цінностями. Молоді люди можуть почати надавати менше значення матеріальним благам і більше цінувати родину, дружбу та взаємодопомогу. Війна може викликати переоцінку соціальних і моральних цінностей. Молодь може стати більш солідарною, емпатичною та готовою допомагати іншим. У той же час, можливі прояви недовіри та цинізму щодо певних соціальних інститутів або органів влади. Страх, тривога та втрати можуть змінити їхні ціннісні орієнтації, іноді призводячи до зниження оптимізму та впевненості в майбутньому. Війна може стимулювати молодь до більш активної участі в громадському житті, сприяти розвитку почуття відповідальності за майбутнє своєї країни та спільноти.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ГРОМАДСЬКО АКТИВНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ЇЇ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ В ЧАСИ ВІЙНИ

3.1. Методологія та організація емпіричного дослідження

Теоретичний аналіз джерел продемонстрував нам зв'язок ціннісних орієнтацій молоді з її поглядами та діями. Ми прослідкували за тенденціями зміни поглядів молодих людей у зв'язку з зовнішніми подіями. Вплив війни на цінності молоді є глибоким і різноманітним. Вона не тільки змінює їхні пріоритети, але й формує нові життєві орієнтири, що можуть впливати на майбутнє покоління та розвиток соціуму в цілому.

Теоретичний аналіз показав, що цінності молодих людей дійсно мають зв'язок із залученням до громадської активності. Водночас, наявні дані свідчать про зміну ціннісних орієнтацій молоді за останні роки, коли розпочалось повномасштабне воєнне вторгнення росії в Україну. Ми припустили, що війна могла стимулювати молодь до більш активної участі в громадському житті, сприяти розвитку почуття відповідальності за майбутнє своєї країни та спільноти. Відтак, постало питання: з якими саме цінностями пов'язана громадська активність молодих людей і чи дійсно молодь, що виявляє громадську активність, із початком війни проявляє свою участь на вищих рівнях?

Наше власне емпіричне дослідження покликане продемонструвати, на які цінності спирається громадсько активна молодь, займаючи активну позицію у житті суспільства.

Метою дослідження є з'ясувати зв'язок ціннісних орієнтацій української молоді та рівня її громадської участі в часи війни.

Задля з'ясування ціннісних орієнтацій, котрими керується громадсько активна молодь, було проведене емпіричне дослідження серед членів міжнародної громадської молодіжної організації "AIESEC", що діє в чотирнадцяти містах України.

Група респондентів – молоді люди, які є членами молодіжної організації. Це вмотивована молодь, котра готова вкладати свій часовий, інтелектуальний ресурс та реалізовувати ідеї та задуми через роботу, ціллю якої не є отримання фінансової винагороди. Така група керується бажанням робити внесок у суспільство та вбачає цінність в тому, аби приділяти увагу глобальним питанням. Організація, в свою чергу підтримує, цінності активації лідерства, демонстрації єдності за ідеї вільного, позбавленого упереджень суспільства.

Методи дослідження: на початковому етапі дослідження був обраний *метод інтерв'ювання* членів організації, котрі мають різний досвід діяльності в організації, аби відслідкувати тенденції зміни ціннісних орієнтацій під час діяльності. На відміну від опитувань, інтерв'ю забезпечує можливість гнучко реагувати на відповіді співрозмовника, ставити уточнюючі питання та досліджувати теми більш детально. Такий метод дозволив нам на початковому етапі зрозуміти чи є релевантним предмет дослідження та отримати не лише фактичну інформацію, але й розуміти мотиви, почуття та думки респондентів.

Другим методом стало *опитування у формі анкетування*, метою якого було з'ясувати якими ціннісними орієнтаціями керується активна молодь та чи впливає це на рівень громадської участі в часи війни.

Задля проведення дослідження був розроблений опитувальник, котрий реалізований шляхом Google-forms. Такий формат дозволяє швидко зібрати і обробити отримані дані. Опитувальник складався з двох частин, де у першій частині питання мали характер дослідження досвіду учасників опитування та відкритих питань, аби молодь могла запропонувати своє бачення громадської участі. Питання були направлені на визначення змін у рівні участі до та після повномасштабного вторгнення, а також визначення форм громадської активності, в яких молодь брала участь. Опитування проводилось у межах України, тому учасниками опитування є молодь котра проживає у різних частинах країни.

У опитувальнику взяли участь 56 громадсько активних молодих людей, котрі є членами організації “Айсек”, серед яких 40 – жінки, 14 – чоловіки, 2 – небінарні особи.

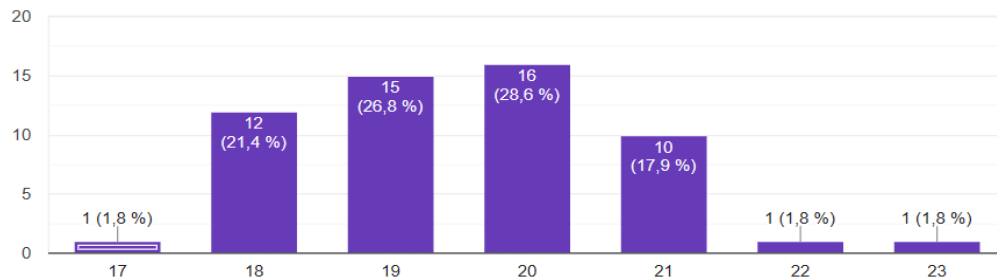

Рис. 3.1 Вік учасників дослідження

Анкета складається з 54 запитань (див. Додаток А). В першому блоці викладено 14 питань, які присвячені збору відомостей про попередній досвід громадської участі респондентів. 6 запитань є відкритими, 7 закритих запитань з одним варіантом вибору, 1 закрите питання з декількома варіантами вибору.

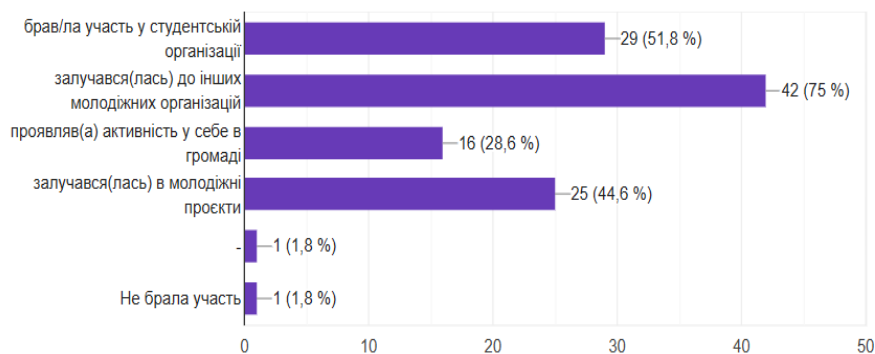

Рис. 3.2 Форми громадської активності, в яких респонденти брали участь

Другий блок питань стосувався *методики Шалом Шварца PVQ «Портрет цінностей»*. Спираючись на результати методики, можна побачити ієрархічну структуру цінностей особистості або групи людей. Та цінність, котра отримує найбільшу кількість балів, є для людини провідною та визначає на що

більше спирається її діяльність як особистості в суспільстві. Відповідно аби вплинути на мотивацію людини до дії, а в нашому випадку залученості в громадське життя, ми маємо враховувати її цілі, що є пріоритетними. Методика допомагає визначити які цінності є пріоритетними в ціннісній структурі особистості.

1. Самостійність. Це володіння незалежністю у власних думках та діях, вміння самостійно приймати рішення і мати відчуття контролю над своїм життям.
2. Стимуляція. Потреба у постійних нових враженнях і змінах, відчуття ризику та нестандартності, бажання бути у центрі подій та оточення інтересних людей.
3. Гедонізм. Спрямованість на насолоду і задоволення, приділення уваги комфорту, відпочинку та задоволенню від життя.
4. Досягнення. Бажання досягати успіху та визнання, готовність вкладати зусилля у власний розвиток та досягнення цілей.
5. Влада. Ця цінність особливо важлива в недемократичних країнах, де доступ до ресурсів залежить від влади. Люди, які цінують владу, прагнуть накопичувати ресурси і займати керівні посади.
6. Безпека. Основна мотивація полягає в досягненні гармонії, стабільності та відчуття безпеки. Цінність безпеки виявляється у відсутності ризикованих ситуацій і має важливе значення для особистого благополуччя та спокою.
7. Конформізм. Цінність полягає в обмеженні дій та прагнень, що можуть зашкодити іншим або порушити соціальні норми. Для таких людей важливо дотримуватись соціальних очікувань та стандартів, проявляти ввічливість та моральність. Вони прагнуть виконувати всі правила навіть тоді, коли можна їх порушити, і віддають велике значення повазі до старших.
8. Традиція. Цінність традиції виявляється у відчутті групової солідарності та відображає єдність цінностей. Для цих людей важливі єдність поколінь у родині, дотримання релігійних обрядів та святкування свят. Вони

уникають виділення з натовпу та не прагнуть більшого, ніж вже мають, і найбільше стресу їм завдають зміни у звичному житті.

9. Універсалізм. Цінність полягає в розумінні, толерантності та захисті благополуччя всіх людей та природи. Ці люди активно борються за справедливість, захищають інтереси меншин та природи. Вони беруть участь у протестних акціях та громадських рухах.
10. Доброзичливість. Ця цінність ґрунтується на доброті, спрямованій на забезпечення щастя та благополуччя найближчих. Люди, які цінують цю цінність, зазвичай турбуються про добробут родини, друзів, колег, вони цінують вірність, чесність та відповідальність, намагаються бути опорою для близьких.

Шкала обліку результатів дослідження представлена в такому вигляді:

Шкала обліку за формулами:

Цінності	Питання
Конформізм	$= (п7+п16+п28+п36) / 4$
Традиція	$= (п9+п20+п25+п38) / 4$
Доброзичливість	$= (п12+п18+п27+п33) / 4$
Універсалізм	$= (п3+п8+п19+п23+п29+п40) / 6$
Самостійність	$= (п1+п11+п22+п34) / 4$
Стимуляція	$= (п6+п15+п30) / 3$
Гедонізм	$= (п10+п26+п37) / 3$
Досягнення	$= (п4+п13+п24+п32) / 4$
Влада	$= (п2+п17+п39) / 3$
Безпека	$= (п5+п14+п21+п31+п35) / 5$

Шкала оцінки твердження респондентами здійснювалась наступним чином:

Облік балів здійснюється за схемою

Дуже подібна	Така як я	Майже така як я	Трішки така як я	Не така як я	Зовсім не така як я
6	5	4	3	2	1

Розглянувши методи дослідження ми можемо перейти до оцінки результатів анкетування.

3.2. Результати емпіричного дослідження рівня, форм та напрямів громадської участі молоді в часи війни

Аналізуючи результати дослідження, розглянемо спочатку питання першого блоку анкети, де ми визначали який досвід волонтерства мали респонденти.

У першому питанні першого блоку стояло питання: “Чи можете Ви назвати себе громадсько активною молодою людиною? (оцініть свій рівень громадської активності від 1 до 5, де 1 – мінімально залучений, 5 – це дуже активний)”.

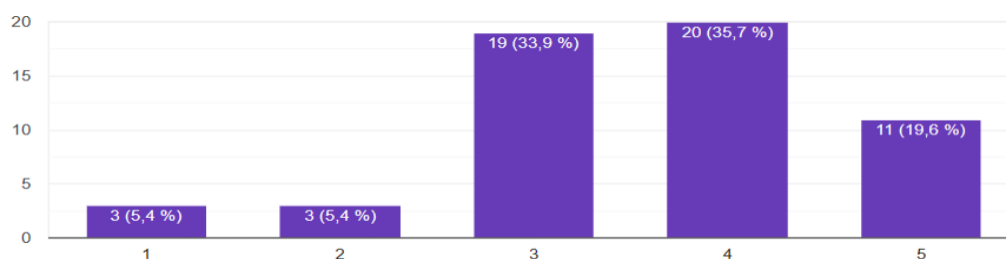

Рис. 3.3. Самооцінка молоддю рівня своєї громадської активності

Результати показали, що більша частина молоді оцінює свою залученість на оцінку 4 (35,7 %), трішки меншу оцінку 3 дали 33,9% респондентів, 19,6% оцінюють рівень своєї залученості на максимальний бал – 5, і також 5,4% респондентів відмітили свою участь в районі 1 та 2 балів. З відповідей на це питання ми можемо зробити висновок, що активна молодь усвідомлює свій рівень залученості та внесок. Тобто більшість респондентів адекватно оцінює свою залученість у громадське життя та життя організації. Також, висока оцінка власної участі показує, що молодь готова до дій активно брати відповідальність в подальших потенційних проєктах.

Можемо побачити невеликий відсоток людей, які не змогли дати чітку оцінку свого внеску в діяльність організації, або ж будь-яких інших форм активності у громаді, або вважають що їхня участь не є достатньою аби вважати її високою. Така відповідь може бути зумовленою недостатньою кількістю знань аби об'єктивно оцінити свої можливості або відсутністю відповідного досвіду.

Наступне питання стосувалося форм участі молоді і звучало воно так: “У яких формах громадської активності Ви брали участь? (можна обрати кілька варіантів відповіді)”.

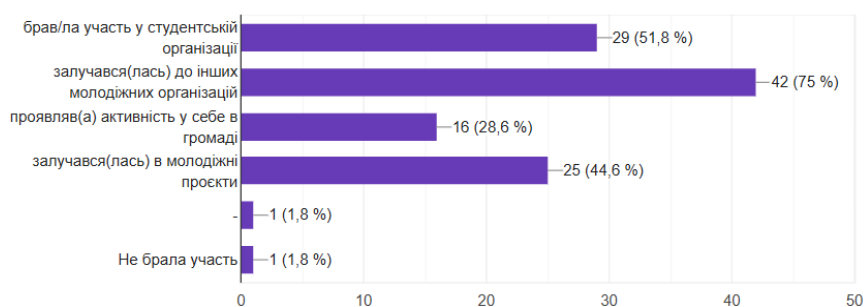

Рис. 3.4. Форми громадської активності молоді

В даному питанні більшість респондентів відповіли, що мали досвід долучення до молодіжних організацій (75%), трохи менше залучались до студентського життя (51,8%), ще менше брали участь в молодіжних проектах (44,6%), найменше молоді люди залучались до розвитку власної громади, проте відсоток все ж не є занижким (28,6%), з чого ми можемо зробити висновок, що активні молоді люди проявляють себе в абсолютно різних формах та джерелом діяльності може стати як молодіжна організація, так і університет. Вірогідно, через нестачу розуміння як працює робота в громаді на місцевому рівні, меншість респондентів відмітили варіант активності у себе в громаді.

Наступне питання було пов'язане з впливом війни молодь і мало таке формулювання: “Чи можете сказати, що з повномасштабним вторгненням Ви змінили ставлення до громадської активності? “

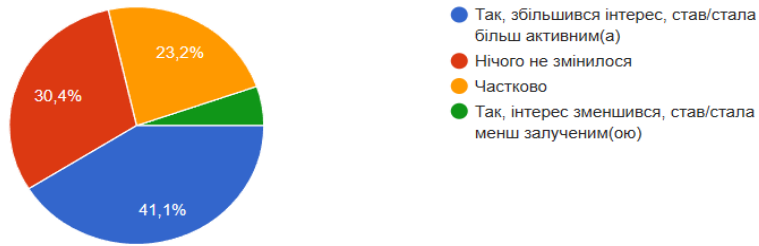

Рис. 3.4. Зміни громадської активності із з повномасштабним вторгненням

30,4% респондентів зазначили, що на їхній рівень залученості взагалі не вплинуло повномасштабне вторгнення, 41,1% зазначили, що рівень зацікавленості в громадській діяльності збільшився, 23,2% відмітили, що частково все ж таки війна вплинула на їхній інтерес до громадської участі. 5,4% учасників опитування відмітили, що їхній інтерес зменшився після початку війни.

Ми можемо побачити, що складна ситуація в країні у більшості випадків стимулює молодь до того аби більше цікавитись громадським рухом.

Наступне питання мало відкритий формат і було сформульоване так: “Яким був ваш досвід залучення до волонтерської/громадської діяльності до повномасштабного вторгнення?”

Переважна кількість респондентів відмітила, що мала можливість волонтерити в інших молодіжних організаціях, або разово долучитися до ініціатив з боку університету або школи. Або ж, до прикладу, займалися організацією та доставкою продуктів/ліків літнім людям, організацією розважальних заходів для молоді громади, фестивалів тощо. В той же час, у відповідях на питання “В чому виявлялась/виявляється ваша участь з початку повномасштабного вторгнення?” респонденти відмітили, що почали долучатися до збору коштів для потреб ЗСУ, допомоги на волонтерських базах, а також на тимчасових проєктах присвячених освіті школярів, екології, темі повномасштабного вторгнення.

Далі слідувало питання щодо мотивів долучення молоді до активної участі в громаді. “Що спонукало Вас долучитися до молодіжної організації?”

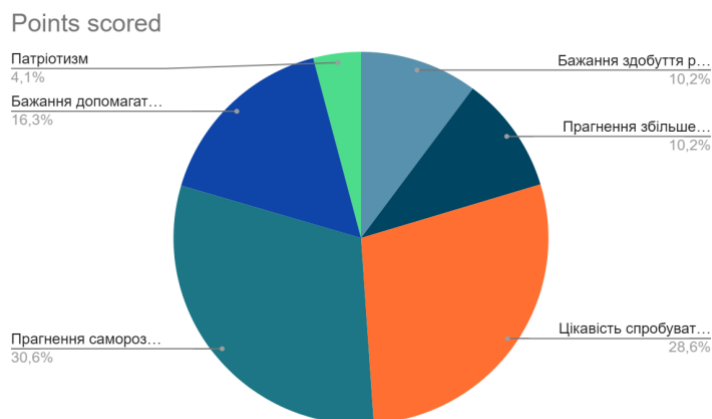

Рис. 3.4. Мотивація долучення молоді до активної участі в громаді

Більшість молоді відмітило, що головним мотивом для них є саморозвиток (30,6%) та цікавість спробувати щось нове в житті (28,6%), трішки менший відсоток бажає допомагати іншим та бути корисним (16,3%) в громаді, прагне збільшити коло спілкування (10,2%) та здобути робочий досвід в молодіжній організації (10,2%). Найменший відсоток отримав варіант “Патріотизм”, його відмітили основним лише 4,1%. Нам здається цілком логічним прагнення молоді вивчати щось нове та здобувати досвід. Таким чином, можемо впорядкувати мотиви долучення молоді до активної участі в громаді відповідно до кількості обраних варіантів.

Таблиця 3.1. Пріоритетність мотивів залучення молоді до активної участі в громаді

Прагнення саморозвитку
Цікавість спробувати щось нове
Бажання допомагати іншим та бути корисним

Прагнення збільшення спілкування; Бажання здобуття робочого досвіду
Патріотизм

Як бачимо, наше припущення щодо можливого приросту у патріотизмі як одному із мотиваторів молоді до громадської активності, не було підтвержене. Загалом, виявлені результати щодо мотивації до громадської участі у опитаних респондентів не відрізняється особливим чином від результатів досліджень, що проповлдилась у часи до великої війни.

Наступне питання стосувалося джерел, завдяки яким молодь дізналась про молодіжну організацію. Це питання дає нам розуміння як ми можемо ефективніше діяти, аби залучати більшу кількість молодих людей і доносити важливість волонтерської діяльності.

53,6% опитаних вказали, що дізналися про можливість долучитися до громадської організації через знайомих та друзів, звідси можна одразу зробити висновок, що на молодь дуже впливає загальне оточення та спільні інтереси. 32,1% респондентів відмітили, що дізналися про Айсек через мережу інтернет, а саме соціальні мережі, і це теж даж нам інформацію про те, що PR-діяльність дуже допомагає інформувати суспільство щодо волонтерських можливостей. Також 12,5% дізналися про волонтерську можливість через ЗВО.

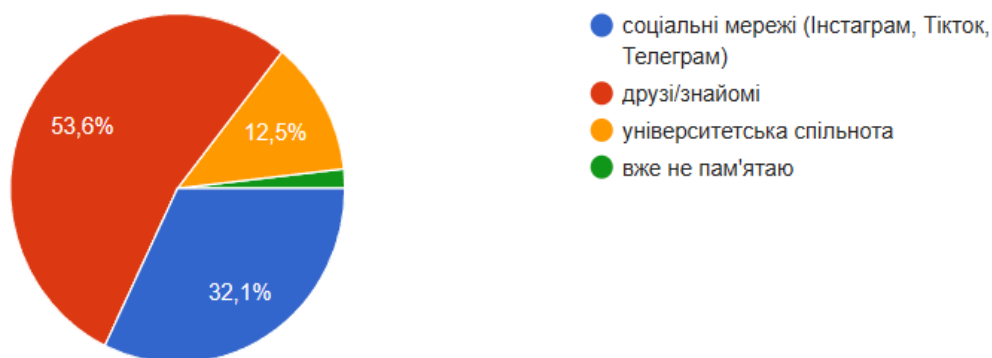

Рис. 3.5. Джерела інформації про волонтерську можливість

Респонденти обґрунтовують свою мотивацію надалі продовжувати діяльність в молодіжних організаціях тим, що їм подобається спільнота, демократичні цінності, які транслює організація, прийняття і підтримка, яку учасники отримують від однодумців. Важливими факторами також є саморозвиток та вплив на суспільство, яке члени організації здійснюють шляхом своєї роботи.

На думку активної молоді, збільшити рівень залученості пасивної молоді в державотворчі процеси допоможе розповсюдження інформації щодо переваг волонтерства через інтернет-ресурси, обізнаність в різних напрямках діяльності різних молодіжних організацій, що допоможе молоді знайти саме ту активність, що сподобається. Транслювання відчуття підтримки, соціальна робота, тому що багато молоді часто не розуміють саму концепцію волонтерства, та плюсів, які можна отримати таким чином.

Ось кілька відповідей респондентів, які найкраще збирають головні меседжі з відповідей учасників опитування на питання: “Що, на Вашу думку, могло б підвищити рівень залученості молоді до молодіжних організацій?”

1. *“відчуття важливості свого впливу”*
2. *“більше розповідати друзям і знайомим, ділитися досвідом і показувати що волонтерство дає багато можливостей”*
3. *“Демонстрація результатів і прояснення того, що не обов’язково отримувати лише гроші.”*
4. *“Просвітницька діяльність (використання соціальних мереж, медіа тощо), відповідність заходів інтересам та потребам молоді”*

Резюмуючи, можемо сказати, що активна молодь справді має певні спільні риси та мотиви залучення в громадську діяльність. Досвід таких людей може не бути дуже багатим, проте соціальне оточення, інтереси, університетське чи шкільне активне життя може спонукати молодих людей у старшому віці відчувати свою власну відповідальність за зміни як в своєму побуті так і в громаді.

3.3. Результати емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій громадсько активної української молоді

В попередніх розділах ми розглянули ієрархічну структуру цінностей особистості, які втілені в десятці основних цінностей. Надалі ми розглянемо результати емпіричного дослідження з виявлення цінностей серед громадсько активної молоді, і з'ясуємо чи переважають певні ціннісні орієнтації особистості в людині, котра має наміри долучитись до змін суспільства на краще, приділяти свій час волонтерській діяльності.

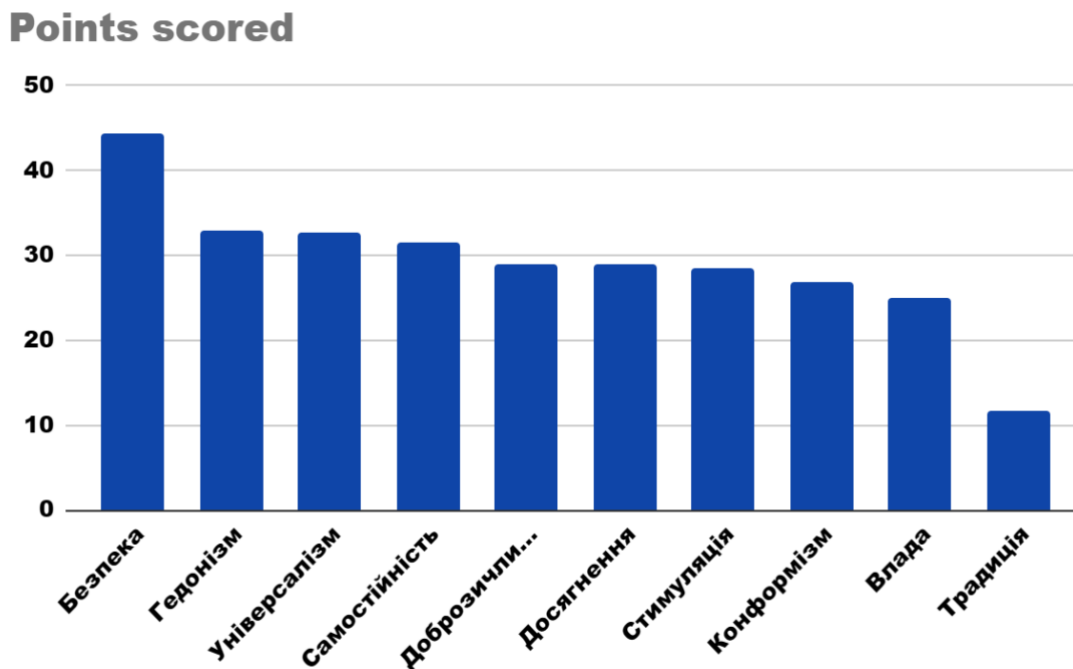
Таблиця 3.1. Результати дослідження ціннісних орієнтацій активної молоді, залученої до громадського життя, за методикою Ш.Шварца

Цінність	6 - Дуже подібна	5 - Така ж як я	4 - Майже така як я	3 - Трішки така як я	2 - Не така як я	1 - Зовсім не така як я
<i>Безпека</i>	44,3	30,9	15,04	6,1	3,58	0
<i>Гедонізм</i>	33	35,9	11,3	12,5	4,8	2,4
<i>Універсалізм</i>	32,8	31,9	19,4	11	3,3	1,5
<i>Самостійність</i>	31,6	40,2	13,4	10,25	2,7	1,8
<i>Доброзичливість</i>	29	38,4	17,4	8,4	4	2,25
<i>Досягнення</i>	29	36,1	19,65	11,1	3,5	0,45
<i>Стимуляція</i>	28,5	28,5	19	14,8	5,9	3
<i>Конформізм</i>	26,8	29,9	15,2	10,7	12	5,3
<i>Влада</i>	25	29,9	22	12,5	8,9	1,2
<i>Традиція</i>	11,7	14,8	17,5	20,65	21,9	13,4

Представлено результати емпіричного дослідження у вигляді таблиці. Завдяки зібраним даним, можемо побачити, що ціннісні орієнтації, що були

висвітлені в дослідженні мають різну пріоритетність серед молоді. Розглянувши найвищу оцінку - 6, де респонденти зазначали власний рівень спорідненості з представленим твердженням, можемо зробити певні висновки. Для цього розглянемо детальніше результати за допомогою графіків.

Рис. 3.6. Аналіз ієрархічної структури цінностей особистості за методикою Ш.Шварца. Опція - 6, Дуже подібна

З наведеної вище діаграми ми можемо зробити висновок щодо пріоритетності цінностей для сучасної активної молоді. Цінність безпеки молодь оцінила найвище, наприклад, у запитанні щодо безпеки в країні дуже показовим є відсоток молодих людей, котрі відповіли, що для них дуже важлива безпека всередині країни. Ствердження, приклад якого ми можемо бачити нижче:

“Для нього важлива безпека його країни. Він вважає, що держава повинна бути на сторожі внутрішньої та зовнішньої загрози”

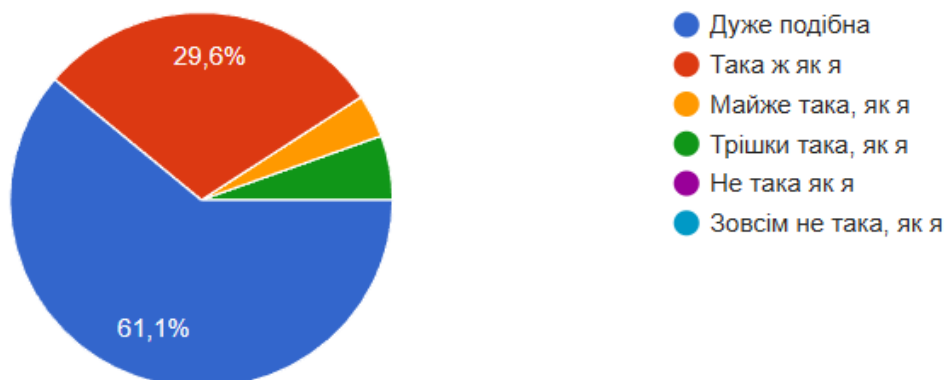

Рис. 3.7. Цінність “Безпека”

Також, важливою цінністю для активної молоді є самостійність. Події в країні, мобілізаційні процеси, відчуття що відповідальність за майбутнє повністю лягає на плечі сучасної молоді провокує їх займати лідерську позицію.

Твердження представлене так:

“Для нього важливо бути незалежним. Він любить покладатися на себе”

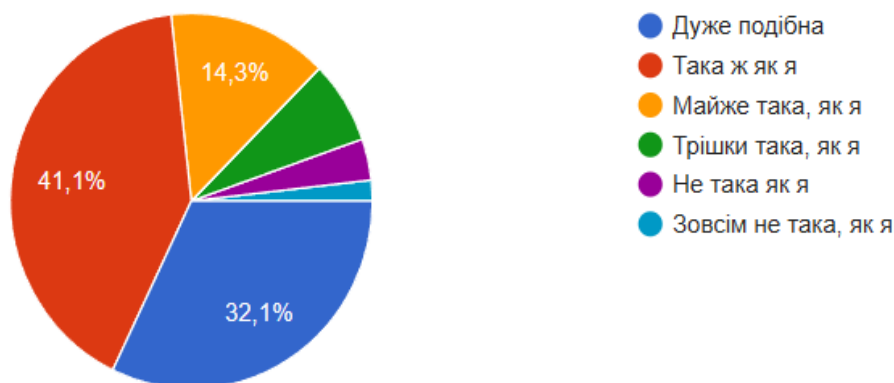

Рис. 3.8. Цінність “Самостійність”

Також варто звернути увагу на таку цінність як “Стимуляція”, адже тут молодь продемонструвала бажання до змін, нового досвіду. В першій частині анкети, молоді люди зазначали, що головними причинами залучення до

громадських та молодіжних організацій для них є пошук нових знайомств, здобуття досвіду, бажання спробувати щось нове.

Твердження до цієї цінності:

“Він вважає, що важливо робити багато цікавих речей у житті. Він завжди намагається спробувати щось нове”

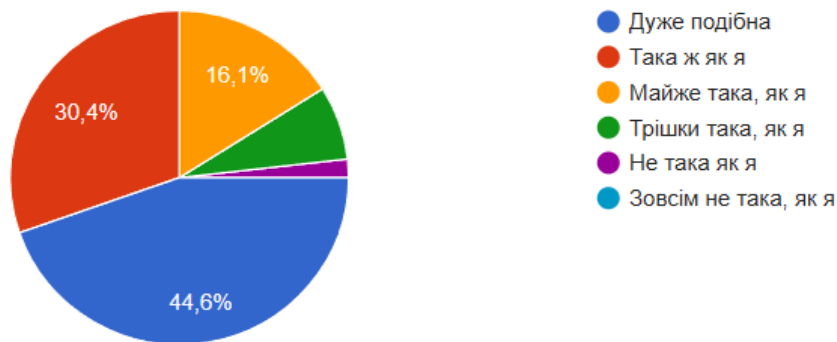
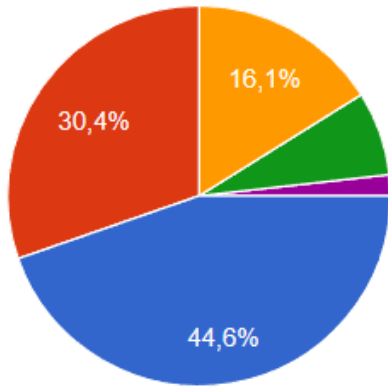

Рис. 3.9. Цінність “Стимуляція”

Хотілося б відмітити цінності, котрі не увійшли в основу орієнтирів сучасної активної молоді, як наприклад “Традиція”. Пов’язано це з новим ідеологічним підходом до сприйняття життя молодими людьми. Сучасна молодь почуває себе набагато більш вільною ніж старші покоління, дозволяє собі проявляти амбіційність та цілеспрямованість.

Твердження:

“Він вважає, що не варто просити більше, ніж вже маєш. Він переконаний, що люди повинні бути задоволені з того, що у них вже є”.

- Дуже подібна
- Така ж як я
- Майже така, як я
- Трішки така, як я
- Не така як я
- Зовсім не така, як я

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

У даному розділі ми проаналізували ієрархічну структуру цінностей особистості, виділивши десять основних цінностей. Наше емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення ціннісних орієнтацій громадсько активної молоді, виявило, що зміни в цінностях молоді можуть сприяти їх залученню до активної участі в суспільному житті та волонтерській діяльності.

Дослідження показало, що цінність безпеки є найвищою для сучасної активної молоді. Молодь відзначає важливість безпеки як всередині країни, так і особистої безпеки. Це свідчить про те, що молоді люди прагнуть стабільності та захищеності, що, своєю чергою, впливає на їхню активність у громадській та волонтерській діяльності.

Таким чином, наше дослідження підтверджує, що цінності молоді змінюються під впливом сучасних соціально-політичних умов і ці зміни можуть сприяти їхній активній участі в громадському житті та волонтерській діяльності. Врахування цих аспектів у державній політиці та соціальних програмах може допомогти створити сприятливе середовище для розвитку молоді та зміцнення громадянського суспільства.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Цінності відіграють ключову роль у формуванні особистості та поведінки людини. Дослідження показують, що молодь, зокрема в умовах сучасних соціально-політичних викликів, особливо чутлива до зміни ціннісних орієнтацій. Війна та інші кризи значно впливають на структуру цінностей, акцентуючи увагу на таких аспектах, як безпека, влада, універсалізм та традиції. Зміни в ціннісних орієнтаціях молоді можуть мати довгострокові наслідки для суспільства в цілому, оскільки вони впливають на соціальну поведінку, громадську активність та розвиток громадянського суспільства. Результати опрацювання теоретичної бази свідчать, що для ефективного впровадження програм з розвитку молоді необхідно враховувати актуальні ціннісні орієнтації та потреби молодих людей.

Війна та інші кризи значно впливають на структуру цінностей, акцентуючи увагу на таких аспектах, як безпека, влада, універсалізм та традиції. Зміни в ціннісних орієнтаціях молоді можуть мати довгострокові наслідки для суспільства в цілому, оскільки вони впливають на соціальну поведінку, громадську активність та розвиток громадянського суспільства. Для ефективного залучення молоді необхідно використовувати різні форми і види участі, шукати індивідуальний підхід до кожного та показувати, що волонтерство – це чудова можливість для особистісного зростання і позитивного впливу на суспільство. Це допоможе створити сприятливе середовище для їхнього особистісного та професійного зростання, а також сприятиме зміцненню громадянського суспільства та демократичних інститутів.

На основі проведеного дослідження за методикою Ш.Шварца було з'ясовано, що цінності молоді змінюються, що може сприяти залученню їх до активної участі в суспільному житті. Це дослідження підтверджує важливість розуміння актуальних ціннісних орієнтацій молоді для ефективного впровадження програм з розвитку молоді. Таким чином, цінності є не лише індикатором внутрішнього світу молоді, але й важливим фактором, який

визначає їхню соціальну активність та участь у розвитку суспільства. Врахування цих аспектів у державній політиці та соціальних програмах може стати запорукою успішного майбутнього української молоді та суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Молодіжні центри як один із інструментів формування соціальної безпеки. Коляда. Н., Кокоша. А. – 2017,
2. Троцько Г.В., Трубавіна І.М, Хлебнікова Т.М. Українські дитячі та молодіжні громадські організації. – Харків, 1999. – С. 171-172
3. Закон України “Про основні засади молодіжної політики” м. Київ, 27 квітня 2021 року, № 1414-ІХ, ст.233)
4. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті, Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи – 2015 р.
5. Участь молоді в процесах реформування держави. Щорічна доповідь Президентіві України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні – 2018 р. УДК 316.62-053.6:323.21](477)(047.1) Ярошенко О.В., керівник авторського колективу, Аксьонова С.Ю., канд. екон. наук, Андріюченко Т.В., Болтівець С.І., д-р психол. наук, Бородін Є.І
6. Соціологія: Навчальний посібник, Танчин І.З, 2005
7. Участь молоді в управлінні громадами / авт.-уклад. О.В. Кулініч, Д.С. Барінова, В.В. Нестеренко. – Х. : Харківський відокремлений підрозділ Центру розвитку місцевого самоврядування, 2018. – 48 с.
8. Участь молоді: нотатник для молодіжних центрів, в межах діяльності Проєкту Ради Європи «Молодь за демократію в Україні», що реалізується в межах Плану дій Ради Європи для України на 2018 – 2022 рр. Глазкова.О, Черних. О, Донець. О,
9. Доповідь підготовлена на виконання Декларації Верховної Ради України від 15.12. 1992 № 2859-ХІІ „Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні” та відповідно до Державної соціальної програми „Молодь України на 2009–2015 роки”.О.М. Балакірева, канд. соціол. наук; Т.В. Бондар, канд соціол. наук; Є.І. Бородін, д-р істор. наук; В.А. Головенько канд. політ. наук; Д.А. Дмитрук, канд. соціол. наук; Н.М.

Комарова, канд. екон. наук; О.В. Кравченко; І.О. Курило, д-р екон. наук; Т.Л. Лях, канд. пед наук; А.С. Мороз, канд. політ. наук; Е.П. Петрівська; Л.Є. Смола, д-р політ. наук; Т.М. Тарасенко, канд. наук з держ. упр.; М.В. Ткаченко; О.В. Хижняк, канд. соціол. наук; І.М. Хохич; І.В. Хохрякова, канд. наук з держ. упр.

10. Молодіжний рух та студентське самоврядування: регіональний зріз. – К.: «Молодіжна Альтернатива», 2007. Л. Кудіна, Н. Демчук, О. Кузьмич
11. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с
12. Котелевець, А. Соціальна активність молоді під час російсько-української війни. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 1. pp. 51-61. DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.4, - 2022
13. Особливості взаємодії молоді з органами державної влади та місцевого самоврядування, УДК 323.21-053.6 DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-2.8>, Лушагіна Т.В, Соловйова А.С ,2021
14. Несват Т. Реалізація молодіжної політики в умовах децентралізації влади на регіональному рівні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 1(40). С. 137–143.
15. Євтушенко О., Лушагіна Т. Об'єднані територіальні громади Миколаївської області в умовах децентралізації: індикатори ефективності. Державне управління та регіональний розвиток. 2020. № 8, С. 396–421. [Електронний ресурс] URL: <https://doi.org/10.34132/pard2020.08.03>
16. Участь молоді у розвитку громадянського суспільства в Україні: колективна монографія / Палагнюк Ю. В., Костєва Т. Б., Соловйова А. С. та ін. ; під заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. – Миколаїв : Іліон, 2021. – 328 с.
17. Проблеми та перспективи розвитку територіальних громад в соціальній сфері: матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-

- практичної конференції (м. Ужгород, 24 вересня 2021 р.). Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 88 с.
18. Практичний посібник для публічних службовців — учасників тренінгу за програмою «Молодіжний працівник» Бородін. Є, Яцук. В, 2021
 19. Наказ про затвердження Порядку реалізації програм, проєктів та проведення заходів державної політики у молодіжній сфері та сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, 25 березня 2016 р. за № 453/28583
 20. Особливості участі дітей та молоді в суспільних перетвореннях. Корпач Н.І., 2008, УДК 37.017.4
 21. Молодіжні громадські організації як чинник формування соціальної активності молоді: правові засади, Левченко. Н., УДК 061.2-053.67:316.621]34, 2019
 22. Моделі розвитку лідерських якостей учнівської молоді: вітчизняний та зарубіжний досвід, Лаврентьєва О.О., Крупський О.П., –2023
 23. The state of youth in Ukraine, Kyiv, Dumcheva. A., Sakovych. O., Savchuk. S., 2019
 24. Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації : монографія / за наук. ред. Л. О. Кияшко. – К. : Міленіум, 2014. – 216 с.
 25. Участь молоді у розвитку громадянського суспільства в Україні: колективна монографія / Палагнюк Ю. В., Костєва Т. Б., Соловйова А. С. та ін. ; під заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. – Миколаїв : Іліон, 2021. – 328 с.
 26. Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості, бар'єри : щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2011 року) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державна служба молоді та спорту України. – К.:, 2012. – 222 с.

27. Chernykh O. and Ielfimova Y. (2022), “Youth for Democracy in Ukraine: Phase II – draft report”, Council of Europe in co-operation with the Ministry of Youth and Sports of Ukraine and UNDP.
28. Про громадські об'єднання м. Київ 22 березня 2012 року № 4572-VI
29. Сіпакова О. А. Ціннісні орієнтації студентської молоді. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2014 №3 (24). С. 110 - 116.
30. Характер функціонування молодіжних громадських організацій в Україні в умовах трансформації суспільства / Б. М. Марушкевич // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. - 2012. - Вип. 16. - С. 54-60.
31. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2006. 42 с. [Електронний ресурс] URL:<https://www.twirpx.com/file/468851/>
32. Курикулум для експертів та експерток проєкту «Молодь за демократію в Україні» , проєкт - 2021, Ясеновська. М, Салівочник. О., Глазкова. О.
33. Офіційний сайт організації “AIESEC”.URL:https://aiesec.ua/volunteer-with-aiesec?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwx-CyBhAqEiwAeOcTdfq_43E9qgbWj1u8MER5Qd-vjbGy8YDw4pheTWUgUqyOSHFTULanCRoC_XwQAvD_BwE
34. Стаття “ Наша мета - щоб у кожній громаді була молодіжна рада” 2023, Володимир Сонько, “Укрінформ” [Електронний ресурс], URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3781865-nasa-meta-sob-u-koznij-gromadi-bula-molodizna-rada.html>
35. Стаття “Реалізація молодіжної політики навіть в умовах війни не може зупинитися” Попатенко. М, 2022 р. [Електронний ресурс], URL:

<https://activitycenter.org.ua/novyny/maryna-popatenko-realizatsiia-molodizhnoi-polityky-navit-v-umovakh-vijny-ne-mozhe-zupynytyisia/>

36. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. Педагогіка: хрестоматія / Уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання-Прес, 2003. – 700 с.
37. Ціннісні орієнтації сучасної молоді: значущість та реалізованість. О. П. Коханова, 2014. УДК 159.9:37.013.77
38. Макарова О. В. Особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді [Електронний ресурс] / О. В. Макарова // Вісник Національного технічного університету України КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2005. – № 3. – Част. 1. – С. 32-38.
39. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості / А. Павліченко // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 98-120.
40. Соборність України: історія та сучасність : зб. наук. праць. Матеріали Всеукр. наук. конф., м. Київ, 19 січ. 2023 р. / за ред. Ю. Ж. Шайгородського; упоряд.: З. В. Захожай, В. Д. Яремчук. ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2023. 208 с.
41. Психологія особистості: тексти і методики: навчальний посібник / уклад. Л. К. Велитченко, О. М. Цільмак. – Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 212 с.
42. Поджинська О. О. До проблеми дослідження структури та генези особистісної ідентичності / О. О. Поджинська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир, 2012. – Вип. 28. – С. 183–191
43. Ціннісні орієнтації молоді як предмет соціально - психологічного дослідження, Подолянчук Д.С, 2020 – УДК 159.9.07–057.87:316.6 – DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.19.46>

44. Особистісна зрілість як проблема сучасної психології. Том 1 : колективна монографія / кол. авт. ; наук. ред. З. М. Мірошник. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. – 220 с.
45. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. Матяж С. В., Березянська А. О., 2013.
46. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: Жданов І. О., гол. ред. колег., Ярема О. Й., Беляєва І. І. та ін.]. – К., 2016. – 200 с.
47. Вплив війни на громадянську позицію та геополітичні настрої молоді в Україні. О. Зелена, І. Мірчук, – 2022.
48. Стаття “Вплив війни на молодь України”, 2023, Волосевич. І., Когут. І., Жерьоркіна. Т., Назаренко. Ю. [Електронний ресурс] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3700030-vpliv-vijni-na-molod-v-ukraini.html>
49. Вплив війни на молодь України. ГО «Аналітичний центр Cedos» і дослідницькою агенцією Info Sapiens, Представництво Фонду ООН в галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України, Волосевич. І., Когут. І., Жерьоркіна. Т., Назаренко. Ю. – 2023.
50. Палагнюк Ю., Файчук О., Костева Т. Особливості соціальної активності молоді України в умовах євроінтеграції. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2019. № 2. [Електронний ресурс], URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_2_19.
51. Субашкевич І. Р. Формування ціннісно-сміслової сфери С студентів педагогічних спеціальностей засобами медіапсихологічних технологій

[практ. посіб.] / Ірина Романівна Субашкевич. – Львів : Растр-7, 2016. – 60 с.

52. Уточнена теорія базових цінностей Ш.Шварца: Попередні результати адаптації методики PVQ-57 в Україні, Нагорняк К. М. – 2017.
53. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ціннісні орієнтації активної молоді

Шановний респонденте! Я студентка факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Запрошую Вас взяти участь в опитуванні, спрямованому на визначення ціннісних орієнтацій молоді залученої у активну громадську діяльність . Опитування анонімне і результати будуть використані тільки у наукових цілях. Опитування складається з двох блоків питань.

Дякуємо за Вашу участь у дослідженні!

Блок 1

1. Вкажіть свій вік (відкрите питання)
2. Вкажіть стать
3. Чи можете Ви назвати себе громадсько активною молодою людиною?
(оцініть свій рівень громадської активності від 1 до 5, де 1 - мінімально залучений , 5 - це дуже активний)
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
4. У яких формах громадської активності Ви брали участь? (можна обрати кілька варіантів відповіді)
 - брав/ла участь у студентській організації
 - залучався(лась) до інших молодіжних організацій
 - проявляв(а) активність у себе в громаді
 - залучався(лась) в молодіжні проекти

5. Чи можете сказати, що з повномасштабним вторгненням Ви змінили ставлення до громадської активності?

- Так, збільшився інтерес, став/стала більш активним(а)
- Нічого не змінилося
- Частково
- Так, інтерес зменшився, став/стала менш залученим(ою)

6. Яким був ваш досвід залучення до волонтерської/громадської діяльності до повномасштабного вторгнення? (відкрите питання)

7. В чому виявлялась/виявляється ваша участь з початку повномасштабного вторгнення? (відкрите питання)

8. Що спонукало Вас долучитися до молодіжної організації?

- бажання здобуття робочого досвіду
- прагнення збільшення кола спілкування
- цікавість спробувати щось нове
- прагнення саморозвитку
- бажання допомагати іншим
- патріотизм

9. Що Ви хотіли отримати/отримуєте для себе шляхом діяльності в молодіжній організації? (відкрите питання)

10. Як Ви дізналися про Айсек?

- соціальні мережі (Інстаграм, Тікток, Телеграм)
- друзі/знайомі
- університетська спільнота

11. Як довго Ви є учасником молодіжної організації "Айсек"?

- 1-2 місяці
- від 2 до 6 місяців
- від 6 до 12 місяців

- більше року
- більше двох років

12. Що мотивує Вас продовжувати свою діяльність в молодіжній організації?
(відкрите питання)

13. Чи мали Ви досвід громадської/волонтерської діяльності до залучення в Айсек?

- Так, але дуже незначний (разове залучення)
- Так, вже маю певний досвід
- Ні

Якщо так, опишіть свій досвід

14. Що, на Вашу думку, могло б підвищити рівень залученості молоді до молодіжних організацій? (відкрите питання)

Блок 2

Нижче наведено описи деяких людей. Прочитайте уважно і подумайте, наскільки текст відповідає Вам. Якщо опис стосується Вас, то позначте у комірці відповідь.

Варіанти відповідей на кожне з представлених питань:

- Дуже подібна
- Така ж як я
- Майже така, як я
- Трішки така, як я
- Не така як я
- Зовсім не така, як я

1. Для нього важливо вигадувати щось нове і бути творчим. Він любить все робити оригінально

2. Для нього важливо бути багатим. Він хоче мати багато грошей і дорогих речей
3. Для нього важливо, щоб усіх людей у світі вважали рівними. Вважає, що кожен повинен мати рівні шанси у житті
4. Для нього важливо показати свої здібності. Він хоче, щоб люди захоплювались тим, що він робить
5. Для нього важливо жити у безпечному середовищі. Він уникає всього, що може загрожувати втраті безпеки
6. Він вважає, що важливо робити багато цікавих речей у житті. Він завжди намагається спробувати щось нове
7. Він вважає, що люди повинні робити те, що їм говорять. Переконаний, що люди повинні дотримуватися правил завжди, навіть тоді, коли ніхто не бачить
8. Для нього важливо вислухати думки людей, які відрізняються від нього. Навіть якщо він з ними не погоджується, він все ж хоче їх зрозуміти
9. Він вважає, що не варто просити більше, ніж вже маєш. Він переконаний, що люди повинні бути задоволені з того, що у них вже є
10. Він шукає будь-яку нагоду, щоб розважитись. Для нього важливо робити те, що приносить йому задоволення
11. Йому подобається самостійно вирішувати, що робити. Для нього важливо бути вільним у плануванні та у виборі своєї діяльності
12. Для нього важливо дбати про близьких людей. Він намагається дбати про їхнє добро
13. Для нього важливо бути успішним. Він любить вражати інших
14. Для нього важлива безпека його країни. Він вважає, що держава повинна бути на сторожі внутрішньої та зовнішньої загрози
15. Він любить ризикувати, завжди шукає пригод
16. Для нього важливо поводити себе правильно. Він намагається уникати вчинків, які для інших здаються помилковими

17. Йому подобається бути керівником і вказувати іншим, що вони повинні робити. Він хоче, щоб люди робили те, що він каже
18. Для нього важливо бути вірним своїм друзям. Він хоче присвятити себе близьким людям
19. Він щиро вірить у те, що люди повинні піклуватись про природу. Для нього важливо доглядати навколишнє середовище
20. Для нього важливо бути релігійним. Він старається дотримуватися своїх релігійних переконань
21. Для нього важливою є чистота та порядок. Він зовсім не любить, коли серед речей безлад
22. Він вважає, що важливо цікавитися багатьма речами. Він цікавий і старається все зрозуміти
23. Він переконаний, що всі народи у світі повинні жити в гармонії. Поширення ідеї миру між усіма людьми для нього є важливим
24. Він вважає, що бути амбітним – це важливо. Він намагається показати, наскільки він здібний
25. Він вважає, що все треба робити традиційними способами. Для нього важливо дотримуватися звичаїв, яких його навчили
26. Для нього важливо насолоджуватись життям та отримувати. Він любить себе розважати
27. Для нього важливо відповідати потребам інших людей. Він намагається підтримати тих, кого знає
28. Він переконаний, що завжди повинен виявляти повагу до батьків та старших людей. Для нього важливо бути слухняним
29. Він хоче, щоб зі всіма були справедливими, навіть із тим, кого він не знає. Для нього важливо захищати слабких у суспільстві
30. Він любить сюрпризи. Для нього важливо, щоб його життя було цікавим
31. Він боїться захворіти. Бути здоровим – дуже важливо для нього
32. Бути попереду у житті дуже важливо для нього. Він все намагається робити краще ніж інші

33. Для нього важливо прощати людей, які його образили. Він намагається побачити хороші сторони в людях і не ображатися
34. Для нього важливо бути незалежним. Він любить покладатися на себе
35. Для нього важливо, щоб його країна мала стабільний уряд. Він турбується про забезпечення соціального порядку
36. Для нього важливо весь час бути ввічливим з іншими людьми. Він намагається ніколи не дратувати та не турбувати іншим
37. Він дуже хоче насолоджуватись життям. Гарне проведення часу є дуже важливим для нього
38. Для нього важливо бути скромним. Він намагається не привертати до себе увагу
39. Він завжди хоче бути тим, хто приймає рішення. Він любить бути лідером
40. Для нього важливо пристосуватися до природи. Він вважає, що люди не повинні змінювати природу

Дякуємо за відповіді!